

FIATAL BÜNTETŐJOGÁSZOK AZ ÚJ BÜNTETŐ TÖRVÉNYKÖNYVRŐL

The logo for 'mját' is written in a stylized, cursive script. The letters are dark and fluid, with a thin, curved line arching over the top of the 'j' and 'á'.

Kiadja:

Magyar Jog- és Államtudományi Társaság

FIATAL BÜNTETŐJOGÁSZOK AZ ÚJ BÜNTETŐ TÖRVÉNYKÖNYVRŐL

SZERKESZTŐ
DR. MÉSZÁROS ÁDÁM

Kiadja:
Magyar Jog- és Államtudományi Társaság

Levelezési cím
H-6725 Szeged, Bécsi krt. 2-4/B. II/9.

Web | E-mail
www.mjat.hu | mjat@mjat.hu

© Magyar Jog- és Államtudományi Társaság

ISBN 978-963-08-9609-2

**FIATAL BÜNTETŐJOGÁSZOK
AZ ÚJ BÜNTETŐ TÖRVÉNYKÖNYVRŐL**

Magyar Jog- és Allamtudományi Társaság

2014

FIATAL BÜNTETŐJOGÁSZOK AZ ÚJ BÜNTETŐ TÖRVÉNYKÖNYVRŐL

BUDAPEST, 2013. JÚLIUS 1.

TARTALOMJEGYZÉK

Köszöntő (<i>Mészáros Ádám</i>)	7
Mészáros Ádám: Bűncselekmény és büntetés az új Büntető törvénykönyvben	9
Ambrus István: Egység-halmazat és az új Btk. Esély az elhatárolás egységesítésére?	13
Bolyky Orsolya: Dilemmák a jogos védelem új szabályozásával kapcsolatosan	23
Antal Szilvia: A szankciótan változása az új Btk.-ban.....	29
Hautzinger Zoltán: A katona büntetőjogi fogalmának metamorfózisa	34
Inzelt Éva: A társadalom korrózióvédelme. Segít-e az új Btk. a korrupció visszaszorításában?	39
Meghívó (<i>a konferencia szakmai programja</i>).....	52

KÖSZÖNTŐ

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

2012. június 25. napján a magyar Országgyűlés elfogadta Magyarország új Büntető törvénykönyvét, a 2012. évi C. törvényt. A kódex az elfogadását követő bő egy évvel később, a mai napon, 2013. július 1-jén lép hatályba. Ennek okán szervezte meg a Magyar Jog- és Államtudományi Társaság Bűnügyi Tudományok Szakmai Tagozata a „*Fiatal büntetőjogászok az új Büntető törvénykönyvről*” című tudományos és szakmai konferenciát az Országos Kriminológiai Intézet rendezvénytermében.

A konferencia alapvető célja az, hogy lehetőséget biztosítson a büntetőjog tudományának fiatal, ám tehetséges művelői számára véleményük megfogalmazására az új Btk.-val kapcsolatban, elősegítve ezzel az eszmecserét, és alapot teremtve a későbbi esetleges együtt-gondolkodásnak.

A szakmai előadások előtt kérem, engedjék meg, hogy néhány gondolatot megosszak Önökkel az új Btk. megalkotásának előzményeiről és körülményeiről, illetve hogy nagy vonalakban értékeljem magát a törvénykönyvet.

Számomra kérdésként merül fel az, hogy valójában szükség volt-e új Btk.-ra?

Tény, hogy az 1978. évi IV. törvényt az 1979-es hatálybalépését követő 34 év alatt rengeteg, száznál is több módosítás érintette. Ezek döntő többsége törvényi módosítás volt, de több alkotmánybírói határozat is formálta a normaszöveget. Az is tény, hogy a büntetési rendszert a 2009. évi LXXX. törvény megreformálta. Az általános rész egyéb (felelősségtani) szabályai azonban nagyrészt stabilnak voltak mondhatók, a módosítások többsége a különös részt érintette.

Az említett módosításokra egyrészt a különböző kormányok eltérő kriminálpolitikai koncepciói, másrészt egyfajta büntetőjogalkotási „belső kényszer” miatt került sor, ami nem nélkülözötte adott esetben a kazuisztikát, több esetben tetten érhető az a törekvés, amely minden felmerülő jelenséget Btk.-módosítással igyekezett kezelni.

Jelentősebb anyagi jogi kodifikáció ezt megelőzően 2001 és 2009 között folyt, végül azonban új büntetőkódex nem született. Ezt a kodifikációs kísérletet az új Btk. előkészítői meddőnek nevezték arra hivatkozva, hogy a kodifikációs bizottságokban esetenként eltérő büntetőjogi irányzatokhoz tartozó, főként elméleti jogtudósok ütköztették újra és újra a nézeteiket. Ennek elkerülése érdekében az új Btk. megalkotása során inkább a gyakorlati jogalkalmazók véleménye került előtérbe annak okán, hogy az új Btk. az ő „munkaeszközük” lesz elsősorban. A munka célja az volt, hogy egy szigorú, egységes, korszerű, következetes és hatékony törvénykönyv szülessen meg. Bár az indokolás nem utal a tartósságra, alappal várható el, hogy egy kodifikációs folyamat eredményeként szakmailag megalapozott és időtálló Btk. készüljön. Ennek sajnálatos módon ellentmondani látszik, hogy a törvény elfogadása és a hatálybalépése közötti bő egy év alatt az új Btk.-t négy törvény csaknem negyven helyen érintette már módosítással.

Ezek között voltak ugyan kisebb javítások, mint például annak korrigálása, hogy az előkészület szabályainál a maradékcselekmény miatti felelősséget kimondó rendelkezés nem az önkéntes visszalépésre, hanem magára az előkészület büntetendőségét kimondó szabályra utalt tévesen vissza [2012. évi CCXXIII. törvény 318. § (2) bek.], de voltak nem jelentéktelen dogmatikai változtatások is, mint például, hogy a folytatólágosság törvényi egységét ugyanolyan cselekmény vagy ugyanolyan bűncselekmény többszöri elkövetése alapozza-e meg [2012. évi CCXXIII. törvény 318. § (1) bek.]. Született új törvényi tényállás kapcsolati erőszak elnevezéssel [2013. évi LXXVIII. törvény 19. § (5) bek.], az önkényuralmi jelkép használatának korábbi tényállása új szövegezéssel került vissza a törvénybe [2013. évi XLVIII. törvény 2. § (1) bek.], a lopásra vonatkozó törvényi rendelkezések két ízben módosultak [2012. évi CCXXIII. törvény 318. § (20) bek., illetve 2013. évi XLV. törvény 2. §]. Mindezek mellett keletkeztek új, illetve

módosultak már elfogadott értelmező rendelkezések, van, amelyik többször is, így például a katona büntetőjogi fogalma [2012. évi CCXXIII. törvény 318. § (10) bek., illetve [2013. évi LXXVIII. törvény 19. § (1) bek.].

Azt gondolom, hogy a jogalkotás színvonalát, a jogbiztonságot, az állampolgárok jogszabályokba vetett bizalmát, de akár a jogalkalmazás színvonalát is sérti, vagy legalábbis veszélyezteti az a fajta jogalkotás, amely látható módon nem igazán változott, nevezetesen, amelyik megalapozott kutatások, tényleges hatásvizsgálatok nélkül, a felmerülő egyedi esetekre, problémákra azonnal jogszabályi változással igyekszik reagálni. Nem mellesleg a kodifikációt követő egy éven belüli négy módosítással nem látszik elmúlni az évi több btk.-módosítás korszaka, ami talán jogos elvárás lett volna egy megalapozott szakmai munkával szemben.¹

Mindemellett kétségtelen érdeme az új törvénynek, hogy nem lett „forradalmi”, azaz nem forgatja fel gyökerestől a fennálló jogi helyzetet. Ami esetleg felróható lehet a jogalkotónak, az egyfajta határozottság vagy merészség hiánya. Több olyan felelősségtani, dogmatikai probléma merült fel ugyanis az elmúlt időszakban – különösen a 2001 és 2009 közötti kodifikációs munka során –, amit meg lehetett volna a törvényben oldani. Mindennek feltétele lett volna azonban a gyakorlati jártasság mellett egyfajta dogmatikai műveltség is.

Végezetül nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy nemcsak a szabályoknak kell helyesnek lenniük, hanem ugyanolyan fontos azok megfelelő formába öntése is. „Jót s jól. Ebben áll a nagy titok” – írta Kazinczy jó kétszáz évvel ezelőtt, és szavai iránymutatásul szolgálnak napjaink jogalkotására is.

Hölgyeim és Uraim!

E rövid bevezetés után nem marad más hátra, mint hogy eredményes tanácskozást és kellemes időtöltést kívánjak Önöknek.

Budapest, 2013. július 1.

Mészáros Ádám
szerkesztő

¹ Az állítás helyességét igazolni látszik az, hogy a Btk. hatálybalépést követő normaszövegét a kézirat lezárásáig (2014. május 9.) tíz törvény módosította, ezek: a 2013. évi LXXXIX. törvény, a 2013. évi XCVIII. törvény, a 2013. évi CXXXIII. törvény, a 2013. évi CLXXVIII. törvény, a 2013. évi CLXXXVI. törvény, a 2013. évi CCXII. törvény, a 2013. évi CCXXXVIII. törvény, a 2013. évi CCXLV. törvény, a 2013. évi CCLII. törvény, és végül a 2014. évi VII. törvény.

Dr. Mészáros Ádám PhD főmunkatárs,
Országos Kriminológiai Intézet
a Magyar Jog- és Államtudományi Társaság Bűnügyi Tudományok Szakmai Tagozatának vezetője

Bűncselekmény és büntetés az új Büntető törvénykönyvben

Előadásomban két nagyobb témakörrel foglalkozom: az egyik egy meghíusult reménnyel kapcsolatos és a bűncselekmény törvényi fogalmát érinti, a másik pedig a büntetés törvényi fogalmának hiányára vonatkozik.

I. A bűncselekmény fogalma és a törvényesség elve

A törvényesség elvét az új Btk. 1. §-a rögzíti, új szabályként. A Büntető törvénykönyvet a törvényesség elvének lefektetésével kezdeni mindenképpen hangzatosnak tűnik, felmerül ugyanakkor a kérdés: szükséges volt-e a nullum crimen et nulla poena sine lege elvét a kódexben meghatározni?

Alapvető jogalkotási elv, hogy amit az alkotmány (Alaptörvény) tartalmaz, azt még egyszer nem kell jogszabályban előírni. Ezt a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény is szentesítette, midőn előírta, hogy az azonos vagy hasonló életviszonyokat azonos vagy hasonló módon, szabályozási szintenként lehetőleg ugyanabban a jogszabályban kell szabályozni. A szabályozás nem lehet indokolatlanul párhuzamos vagy többszintű. A jogszabályban nem ismételtető meg az Alaptörvény vagy olyan jogszabály rendelkezése, amellyel a jogszabály az Alaptörvény alapján nem lehet ellentétes [3. §].

A törvényesség elvéről az Alaptörvény XXVIII. cikkének (4) bekezdése megfelelően rendelkezik, ezért azt a Btk.-ban újra előírni – hacsak nem fűződik hozzá indokolt érdek – nem kell. Az egyedüli indokolt eset – figyelemmel azokra a jogrendszerekre, amelyek hagyományosan formális bűncselekmény-fogalmat érvényesítenek, és egyébként ennek lenne igazi hazai hagyománya – az lehetett volna, ha az új Btk. a bűncselekmény fogalmát ismét formálisan határozta volna meg.

A törvény szerinti definíciók ugyanakkor nem mentesek dogmatikai és jogszabály-szerkesztési problémáktól sem. A nullum crimen sine lege elvét meghatározó (1) bekezdés (az elkövető büntetőjogi felelősségét csak olyan cselekmény miatt lehet megállapítani, amelyet – a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai alapján büntetendő cselekmények kivételével – törvény az elkövetés idején büntetni rendelt) az „*elkövető*” felelősségéről szól. A törvény későbbi, 12. §-ából kitűnően az elkövetők: a tettes, a közvetett tettes, a társtettes (tettesek), a felbújtó és a bűnsegéd (részesek). Nincs tekintettel azonban a törvény arra, hogy az előkészület megvalósítója is elkövető, azonban nem tettes és nem részes. Tettes nem lehet, mert tényálláson kívüli cselekményt fejt ki, részes pedig szintén nem, mert – diszpozíció-szerű cselekménye ellenére – teljesen más (nem járulékos) felelősségi formáról van szó. Ebből következően az előkészület megvalósítója úgy tűnik, kívül esik a törvényesség elvéen.

A nullum crimen elveket meghatározó két bekezdés ellentétes irányú megfogalmazása (az „*elkövető büntetőjogi felelősségét csak olyan cselekmény miatt lehet megállapítani...*”, illetve „*nem lehet olyan büntetést kiszabni...*”) következetlen. Ha már mindenképp szükségesnek ítélte a jogalkotó a törvényesség elvét lefektetni, akkor helyesebb, érthetőbb és következetesebb lett volna a nulla poena sine lege elvéenél is pozitív megfogalmazást alkalmazni, és azt előírni, hogy „*csak olyan*

büntetést lehet kiszabni...”. Megjegyzendő, hogy a Btk. korábbi tervezete, de még az első előterjesztés indokolása is így járt el egyébként.¹

A bűncselekmény törvényi fogalma, mint már említettem, nem változott. Ezt már csak azért is érdemes megjegyezni, mert a 2001 és 2009 között zajlott kodifikációs folyamat résztvevői sok mindenben nem értettek egyet, de abban igen, hogy a bűncselekmény fogalma formális legyen, vagy legalábbis ne tartalmazza a társadalomra veszélyesség kategóriáját.²

A törvény indokolása sajátos megállapítást tartalmaz a materiális bűncselekmény-fogalom fenntartása melletti érvelés során. Eszerint a „magyar büntetőjog történetében kezdetben hiányzott a bűncselekmény törvényi fogalma, majd a második világháborút követő törvényekben a bűncselekmény-fogalom materiális meghatározása volt jellemző. A törvény abból indul ki, hogy a büntető törvénynek továbbra is meg kell határoznia a bűncselekmény fogalmát [...]”³ Az indoklás – ebből kitűnően – egyrészt nem számol azzal a hetven évvel, ami az 1878. évi V. törvénycikk (Csemegi-kódex) és az 1950. évi II. törvény (Bt.) hatálybalépése között telt el, másrészt nincs tisztában a bűncselekmény-fogalom formális és materiális meghatározásának jelentésével. A Csemegi-kódex ugyanis európai mintára, formálisan és törvényileg meghatározta a bűncselekmény fogalmát az 1. §-ának (1) bekezdésében. Ezen a Btá. változtatott, és tette a fogalom elemévé a társadalomra veszélyességet, ezzel vált a bűncselekmény fogalma materiálissá. Továbbá a bűncselekmény-fogalom materiálissá válása valójában csak közvetetten köthető a második világháborúhoz, közvetlenül a szovjet eszmei befolyás határozta azt meg.

Véleményem szerint helyesebb lett volna a bűncselekmény fogalmából a társadalomra veszélyességet⁴ száműzni. Ez ugyanis alapvetően nem mentes bizonyos jogbiztonsági aggályoktól. Az első fontos problémát magának a fogalomnak a tulajdonképpeni értelme jelenti. Az új törvény – mint ahogy a Btá.-t követő büntető törvénykönyvek is – elvileg pontosan meghatározza, hogy mit kell társadalomra veszélyes cselekmény alatt érteni. A büntetőjog tudományában azonban ez a fogalom önálló életre kelt. Ennek következtében kezdtek el azon gondolkodni különböző korszakok neves kriminalistái, hogy a társadalomra veszélyesség mihez köthető (mit tekintünk társadalomnak, mit tekintünk veszélynek, globális vagy regionális fogalom-e)⁵, van-e osztálytartalma, mi van akkor, ha egy állampolgár személyét sértő cselekmény nem ellentétes a társadalmi renddel⁶, jogalkotói vagy jogalkalmazói kategória-e, avagy mindkettő⁷. Szintén nem alakult ki egységes felfogás arra nézve, hogy a társadalomra veszélyesség pusztán a bűncselekménnyé nyilvánítás jogpolitikai indoka-e⁸, vagy konkrét bűncselekményfogalmi tartalommal bír: nevezetesen, hogy hiánya kizárja-e a bűncselekmény megvalósulását. Végül, van olyan nézet, amely a társadalomra veszélyességet a materiális jogellenességgel asszimilálva, a törvényi fogalmat sajátos, de azzal nem összeegyeztethető elemekkel színesíti. Így korábban Tokaji Géza, napjainkban Nagy Ferenc szerint társadalomra veszélyes a jogi tárgyat az elkövetéskor fennforgó feltételek alapján reálisan sértő vagy veszélyeztető olyan cselekmény, amely megfelelő társadalmi előnnyel nincs, vagy kellőképpen nincs kompenzálva.⁹ Ehhez kapcsolódóan kell megemlíteni, hogy valójában tényleg lehet olyan eset, amikor egy cselekmény jogi tárgyat sért,

¹ A T/6958. számú törvényjavaslat 1. §-ához fűzött részletes indokolás, 203. o., illetve az XX-BKFO/47/2012. számú kormány-előterjesztés mellékletének 1. §-ához fűzött részletes indokolás, 18. o.

² Pázsit Veronika: *Tájékoztató a Kodifikációs Bizottság üléséről*. 33. o. In Büntetőjogi Kodifikáció. 2001/1. szám, 33–34. o.

³ A T/6958. számú törvényjavaslat 4. §-ához fűzött részletes indokolás, 206. o.

⁴ A társadalomra veszélyességről lásd bővebben: Kóshalmi László: *A büntetőjog alapproblémái*. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Gazdasági Büntetőjogi Kutatóintézet. Pécs, 2012, 57–96. o.

⁵ Irk Ferenc: *A gondatlan bűncselekmények újrakodifikálásának elméletéhez*. 117–118. o. In Jogtudományi Közlöny, 2002/3. szám, 117–124. o.

⁶ Viski László felvetését idézi Irk: i. m. 119. o.

⁷ Békés Imre – Földvári József – Gáspár Gyula – Tokaji Géza: *Magyar büntetőjog. Általános rész*. Belügyminisztérium, Budapest, 1980, 89. o.

⁸ *A Büntető Törvénykönyv magyarázata*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1986, 38. o.

⁹ Nagy Ferenc: *A magyar büntetőjog általános része*. Korona Kiadó, Budapest, 2001, 180. o.

azonban hatását tekintve nem „veszélyes” a társadalomra. Ilyenkor viszont ellentmond a társadalomra veszélyesség törvényi és egyébkénti – valójában (jog)szociológiai – fogalma.

Mindezek fényében a társadalomra veszélyességet nem tartom helyes és fenntartható kategóriának, mivel ellentétes értelmezések alakultak ki mind a törvényi, mind a tudományos bűncselekményfogalmi szerepéről. A társadalomra veszélyesség jogi fogalmából valójában szociológiai jellegű fogalom vált.

A korábbi kodifikáció kapcsán felmerült, hogy a bűncselekmény fogalmának a társadalomra veszélyesség helyett a jogellenességet kellene tartalmazni.¹⁰ Véleményem szerint a jogellenesség kodifikálása sem lett volna aggálymentes, mivel ennek sem egységes az értelmezése: szinte minden büntetőjogásznak van egy jogellenesség-fogalma. Már eleve arra is csak kevesen vannak tekintettel, hogy határozott különbség tehető jogellenesség és büntetőjog-ellenesség között.¹¹ Arra nézve sem alakult ki egységes felfogás, hogy a jogellenesség tárgyi vagy alanyi jogot érint-e¹², objektív vagy szubjektív-e¹³, ontológiai vagy normatív jellegű-e¹⁴. Szintén konfúz a formális, illetve a materiális jogellenesség értelmezése, jelentéstartalma. Ezért a jogellenesség kategóriájának kodifikálása legfeljebb úgy lehetne elviselhető, ha nem is helyeselhető, ha a törvény meghatározná azt, hogy mit kell alatta érteni. Ha viszont pusztán a jogi tárgy sértését/veszélyeztetését jelenti, valójában nem jutunk előrébb a társadalomra veszélyességhez képest.

Véleményem szerint ezért a legmegfelelőbb a formális, vagy legalábbis a társadalomra veszélyességet nélkülöző bűncselekmény-fogalom kodifikálása lett volna. Ezzel kapcsolatban is merülnek fel problémák, de azok megfelelő dogmatikai és jogalkotási módszerekkel áthidalhatók. A problémák a következők: a bűncselekmény fogalmának formálissá válása esetén nyitva marad a kérdés, hogy a jogalkalmazó megállapíthatja-e a bűncselekmény megvalósulását – és ha nem, mire alapozva e döntését – abban az esetben, amikor a cselekmény kimeríti ugyan a törvényi tényállást, azonban hiányzik a jogi tárgy tényleges sértése vagy veszélyeztetése? Szintén kérdéses, hogy a jogalkalmazói kör milyen felkészültségi szinten áll az ún. törvény feletti jogellenességet (és bűnösséget) kizáró okok¹⁵ ismeretével, és adott esetben képes-e vagy meri-e azokat alkalmazni? Igenlő válasz esetén újabb probléma áll elő. A jogállamiság szempontjából ugyanis valójában az sem tekinthető aggálymentesnek, ha a büntetőjogban – akár az elkövető javát szolgáló – szokásjogi szabály érvényesül. A jogalkalmazó ebben az esetben ugyanis törvényi felhatalmazás nélkül írja felül a jogalkotó szándékát. Ezt ki lehet védeni esetleg azzal, ha a bűncselekmény fogalmában szerepel egy olyan elem, amelynek a hiányát azonosítani lehet a törvény feletti jogellenességet kizáró okok hiányával, és ha ilyen ok áll fenn, azt úgy lehet értékelni, hogy nem valósul meg bűncselekmény. A társadalomra veszélyesség azonban nem volt – és vélhetően nem is lesz – képes ellátni ezt a szerepet, mivel bűncselekménytani értelmezése nem vált egyöntetűvé. A jogellenesség pedig az előzőek alapján szintén nem nyújtana teljes megoldást. Ezért lehetne követendő az, ha a büntető törvény a felelősséget kizáró rendelkezései között mondaná ki, hogy nem büntetendő az a cselekmény, amely az elkövetésekor nem sérti vagy veszélyezteti a törvény által védelemben részesített társadalmi és egyéni érdekeket, vagy ha azt a szükségesség és arányosság keretei között egy magasabb társadalmi vagy egyéni érdek megfelelően kompenzálja.

¹⁰ Így az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium 2008 decemberében közzétett Előterjesztésének 7. §-a szerint bűncselekmény az a büntetni rendelt tevékenység vagy mulasztás lett volna, amely jogellenes, és amelyet szándékosan – vagy ha e törvény a gondatlan elkövetést is bünteti – gondatlanságból követnek el.

¹¹ Viski László: *Tézisek a bűncselekményfogalom felépítéséhez*. In Horváth Tibor – Szük László (szerk.): *Büntetőjogi szakirodalom-gyűjtemény. I. kötet*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1987, 320. o.; Nagy: i. m. 173. o.

¹² Lásd Heller Erik: *A magyar büntetőjog tankönyve*. Szent István Társulat, Szeged, 1931, 148–149. o.; Nagy Ferenc: *A jogtalanság, illetve a jogellenesség és a bűnösség elválasztásáról – német dogmatikai háttérrel*. In Jogelméleti Szemle, 2007/4. szám, <http://jesz.ajk.elte.hu/nagy32.mht> (2013. július 1.)

¹³ Viski: i. m. 316–317. o.

¹⁴ Békés – Földvári – Gáspár – Tokaji: i. m. 89. o., Tokaji Géza: *A bűncselekménytani alapjai a magyar büntetőjogban*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1984, 116–120. o.

¹⁵ Törvény feletti jogellenességet kizáró ok például a sértett beleegyezése, a fegyelmezési jog gyakorlása, a megengedett kockázat, vagy a kötelesség-összetütközés bizonyos esete; törvény feletti bűnösséget kizáró ok pedig az elvárhatóság hiánya.

II. A büntetés

Az új Btk. – eltérően az 1978. évi IV. törvénytől – nem határozza meg a büntetés fogalmát. A büntetés azonban a büntetőjog alapfogalma. Másként fogalmazva, a büntető törvénynek két dolgot kell alapvetően meghatároznia: mi a bűncselekmény, és mi a büntetés.

Az 1978-as Btk. értelmében a büntetés a bűncselekmény elkövetése miatt a törvényben meghatározott joghátrány. E törvénynek a büntetés komplexnek is nevezhető céljáról adott megfogalmazása voltaképp a büntetés fogalmával teljesült ki, ugyanis a megtorlásos elemet a büntetés fogalma tartalmazta (37. §). Megjegyezendő, hogy az 1961. évi V. törvény bár a büntetés fogalmát nem határozta meg, azonban a büntetés céljának rögzítése kapcsán utalt a megtorlásos elemre: a büntetés célja a társadalom védelme érdekében a büntett miatt a törvényben meghatározott joghátrány alkalmazása, az elkövető megjavítása, továbbá a társadalom tagjainak visszatartása a bűnözéstől (34. §).

Az új Btk. azonban a büntetés céljának meghatározásával csupán a – jövőre irányuló – megelőzésre (általános és egyéni megelőzésre) helyezi a hangsúlyt. Ennek a felfogásnak egyébként maga a jogalkotó mond ellent azzal, hogy mind a normaszövegből, mind annak indoklásából az derül ki, hogy az új törvény hangsúlyozottan épít a cselekményre visszatekintő megtorlásra. A törvénnyel szembeni elvárások közül ugyanis az indoklás a szigorúságot emeli ki, amely a tettarányos büntetőjogi szemlélet hangsúlyosabb megjelenítése.

Nem tudni, mi okból tekintett el a jogalkotó a büntetés fogalmának törvényi meghatározásától, de véleményem szerint ezt nem indokolta semmiféle racionális érv, ezért helyesebb lett volna a korábbi megoldásnál maradni, és fenntartani a törvényi definíciót. Csupán egyetérteni lehet *Richard Schmidt* múlt századi kriminalista azon megállapításával, hogy a büntetés „tartalmilag megtorlás, hatásában pedig megelőzés.”¹⁶

III. Zárógondolatok

Mindezekkel természetesen nem szeretném elvitatni annak a munkának az értékét, amely az új Btk. megalkotását övezte. Úgy gondolom ugyanakkor, hogy mivel sürgető kodifikációs kényszer valójában nem állt fenn az új büntetőkódex megalkotására vonatkozóan, egy várhatóan hosszú ideig meg nem ismétlődő lehetőséget szalasztott el a jogalkotó azzal, hogy az általános részi (felelősségtani) jogintézményeket nem vizsgálta kellőképpen felül. De általában is hiányérzetet kelt az, hogy hiányzott a valódi társadalmi és szakmai vita, az indoklásban pedig nem látni nemzetközi összehasonlítást, valódi hatásvizsgálatra utalást.

Azzal a szemlélettel pedig, hogy az új Btk. a gyakorlati jogalkalmazók „munkaeszköze” lenne, személy szerint nem tudok azonosulni. A büntetőtörvénykönyvnek egy olyan jogforrásnak kellene lennie, amely alapvetően az állampolgároknak szól, előírásaival, magatartási szabályaival, tilalmaival az egyéni szabadság kiteljesítését, a társadalom védelmét és a jogbiztonságot szolgálja.

¹⁶ Richard Schmidt gondolatát idézi: Irk Albert: *A büntetés fogalma*. In Kriminológiai Közlemények, 37. szám. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 1991, 38. o.

Dr. Ambrus István PhD egyetemi tanársegéd,
Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntetőjogi és Büntető Eljárásjogi Tanszék
ügyészeti fogalmazó, Kecskeméti Járási Ügyészség

Egység-halmazat és az új Btk. Esély az elhatárolás egységesítésére?

A 2013. július 1. napján hatályba lépő 2012. évi C. törvény (az új Büntető törvénykönyv, a továbbiakban: új Btk.) ismert módon jelentős változásokat valósít meg a magyar büntető anyagi jog szabályrendszerében. Az újítások jelentőségének elismerése mellett megállapítható azonban, hogy a jogalkotó a törvény Általános Részében helyet kapó bűncselekménytani kérdések kapcsán kifejezetten mértékadó álláspontra helyezkedett, és inkább az elmélet és a gyakorlat által már megszokottnak tartott jogintézmények jövőbeli, változatlan formában történő fenntartása/konzerválása mellett tette le a voksát. A törvény 2012. júniusi elfogadását követően emellett egyfajta „visszarendeződés” is megfigyelhető volt az Általános Részben: a törvényhozó az eredetileg megváltoztatni kívánt rendelkezés(ek) kapcsán is végül az *in integrum restitutio* mellett döntött.

Tekintettel arra, hogy egy az állampolgárok elemi jogait adott esetben akár hűsbavágó módon érintő új jogszabály (ilyenek mindenképpen a büntetőjogi felelősségre vonáshoz kapcsolódó joganyagok) elfogadása az addig kialakult elméleti és gyakorlati ismeretek áttekintését is kötelezettségünké teszi, a következőkben az új Btk. alkalmazásában várhatóan különös hangsúlyt kapó, az egység-halmazat tana körében tárgyalt jogintézmény problematikus pontjainak áttekintését követően néhány aktuális gyakorlati kérdést kívánok felvetni és megválaszolni. Javaslataim célja az egységes jogértelmezés révén az egység-többség megalapozott elhatárolásának elősegítése.

I. A folytatóság: „ugyanolyan bűncselekmény” vagy „ugyanolyan cselekmény”?

I.1. Az új Btk. 2012 februárjában elsőként megjelent Tervezete a folytatóság bűncselekménynek a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: régi Btk.) 12. § (2) bekezdésében foglalt fogalmát változatlan formában kívánta fenntartani, annak objektív oldalon jelentkező egyik kritériumául tehát „ugyanolyan bűncselekmény” elkövetését tette. Ezt követően, 2012. április 27-én vált elérhetővé a Parlament honlapján az új Btk.-ra vonatkozó Javaslat¹, amelyet már alig módosított formában fogadott el az Országgyűlés.² Egy lényeges pontban a folytatóság törvényi fogalma kapcsán a jogalkotó ekkor a jogtudomány több képviselőjével közös álláspontra³ helyezkedett és módosított az egyébként az 1978. évi Btk. hatálybalépése óta változatlan, 12. § (2) bekezdésbeli legáldefiníciót.

¹ T/6958. sz. törvényjavaslat (a továbbiakban: Javaslat). Forrás:

<http://www.parlament.hu/irom39/06958/06958.pdf> (letöltés: 2012. szeptember 29.)

² 2012. június 25. napján az Országgyűlés elfogadta a végleges törvényjavaslatot, majd az 2012. július 13. napján kihirdetésre került. A folytatóság bűncselekmény fogalmát az új Btk. 6. § (2) bekezdése tartalmazza.

³ *Így de lege ferenda* – különös figyelemmel a szabálysértési értékhatár jelentős megemelése – jelen sorok szerzője is javasolta a szabálysértési értékre elkövetett részselekményeknek a folytatóság bűncselekményi egységébe történő bevonása törvényi lehetőségének megteremtését. Lásd Ambrus István: *Hozzászólás Kéméndi Konrád: A folytatóság eltérő értelmezései a gyakorlatban című tanulmányához*, 53–54. o. In *Ügyészek Lapja*, 2012/3. szám, 47–54. o.

A módosítás lényege szerint a folytatólagos bűncselekmény megállapításának kritériumrendszerében „ugyanolyan bűncselekmény” elkövetése helyett a jogalkotó a jövőben csupán „ugyanolyan cselekmény” elkövetését követelte volna meg a folytatólagosság megállapíthatóságához. A változtatás első ránézésre jelentéktelennek tűnhetett, azonban a *cselekmény* és a *bűncselekmény* kifejezések szerepeltetésének és megkülönböztetésének egyes törvényi fogalmakban nagy jelentősége lehet. A módosítás álláspontom szerint lehetőséget teremthetett volna egy a gyakorlat által jelenleg is megkívánt, ám törvényi alap nélkül a közelmúltig contra legem módon érvényesülő felfogás újbóli alkalmazására.

I.2. A folytatólagos bűncselekmény jogintézménye a múltban a felelősségyhítés eszméjéből eredően, szokásjogi úton érvényesült.⁴ Mindaddig, amíg hazánkban nem létezett a szabálysértési felelősségi forma, nem merült fel problémaként, hogy a folytatólagos bűncselekmény egyes rész-cselekményei csupán önmagukban is bűncselekményként minősülő magatartások lehetnek-e, vagy esetleg önmagukban ekként nem értékelhető kriminális cselekmények is tekintetbe vehetők-e a folytatólagosság alkotórészeként.

A fenti helyzet megváltozott az 1956. évi 16. tvr. megalkotását követően. A szabálysértéseket ugyanis a büntetőjogtól jogágilag teljesen elkülönült közigazgatási jog rendeli büntetni, a büntetőjogétól részben eltérő céllal és szankciórendszerrel. Ami a problémát ebben a körben okozza, hogy az ún. *kettős alakzatú cselekményeknek* (ilyenek a leggyakrabban előforduló, nem erőszakos vagyon/tulajdon elleni cselekmények) egymás mellett él a szabálysértési és a bűncselekményi formája, különbség közöttük tipikusan csupán az elkövetési érték/kár/vagyon hátrány nagysága alapján tehető. Erre tekintettel kérdésként jelentkezhet, hogy a folytatólagos deliktumegységbe bevonhatók-e a szabálysértési értékre elkövetett rész-cselekmények is, avagy erre kizárólag az önmagukban is bűncselekményként értékelhető rész-cselekmények viszonylatában van lehetőség.

Az 1978. évi Btk. hatálybalépését megelőző bírói gyakorlat e vonatkozásban azt a megoldást követte, hogy a folytatólagosság egységébe bevonta a bűncselekményi értékhatárt meghaladó és azon alul maradt rész-cselekményeket egyaránt. Így a korabeli BK 390. számú állásfoglalás kimondta, hogy „abban az esetben, ha a több, kétszáz forintot meg nem haladó – illetve kétszáz forintot meghaladó [...] cselekmény a folytatólagosság jogi egységébe tartozik, úgy természetesen egyrendbeli folytatólagos cselekmény valósul meg”. Egy másik korabeli döntés indokolása szerint pedig „ilyen esetben sem lehet a cselekménysorozatból a szabálysértéseket kiragadni”.⁵ Az ekkoriban érvényesülő felfogás tehát úgy foglалható össze, hogy „a rész-cselekmények a folytatólagosság keretébe tartoznak, függetlenül attól, hogy azokat milyen érték tekintetében követték el”.⁶ Ezen megoldással szemben alapos kritika mindaddig nem volt felhozható, amíg a folytatólagosság egysége szokásjogi alapon érvényesült a gyakorlatban: a bíróságok ekkoriban ugyanis saját jogkörükben eljárva dönthettek a halmazati minősítéssel szemben a folytatólagosság javára.

Gyökeresen eltérő felfogásnak kellett volna kialakulnia a folytatólagos bűncselekmény törvényi definiálását követően. Figyelemmel ugyanis arra, hogy a jogalkotó ugyanolyan *bűncselekmény* elkövetését követelte meg a folytatólagosság megállapíthatóságához, ebből egyértelműen következik, hogy önmagában szabálysértést megvalósító rész-cselekmény nem képezheti a folytatólagos bűncselekmény részét. Megemlíthető, hogy a Btk. előkészítő bizottságának ülésén elhangzott olyan javaslat, amely szerint a Btk. 12. §-ába „a vagyon elleni szabálysértésekre tekintettel indokolt egy új (3) bekezdés beiktatása, amely úgy rendelkezne, hogy

⁴ A németeknél így Karl Binding: *Handbuch des Strafrechts*. Duncker&Humblot, Leipzig, 1885, 210. o., és Hans-Heinrich Jescheck – Thomas Weigend: *Lehrbuch des Strafrechts. Allgemeiner Teil*. Duncker&Humblot, Berlin, 1996, 716. o. Nálunk Balogh Jenő: *A folytonos és a folytatólagos bűncselekmény tana*. Franklin-társulat, Budapest, 1885, 16. o. és Finkey Ferenc: *Az egység és a többség tana*. Steinfeld Jenő, Sárospatak, 1895, 61. o.

⁵ BJD 1313.

⁶ BJD 1591. és 1597.

a szabálysértési értékhatárt meg nem haladó részcsелеkményeket is a folytatólagosság egységébe kell vonni.”⁷ Egy ilyen értelmező rendelkezés létesítése valóban elejét lehetett volna venni a Btk. hatályba lépését követően kialakult, évtizedeken át folytatott, törvénnyel ellentétes gyakorlatnak.

A bírói gyakorlat ugyanis hosszú időn keresztül nem vett tudomást arról, hogy a törvény értelmében a folytatólagosságnak csupán önmagukban is bűncselekményként értékelhető cselekmények lehetnek a részei, tehát a szabálysértési értékre elkövetett cselekmények viszonylatában is változatlanul megállapította a folytatólagosságot.⁸

Ezen hosszú időn át érvényesülő, a törvénynek lényegében ellentmondó gyakorlatát adta fel végül a Legfelsőbb Bíróság, amikor a 2010 áprilisában meghozott, az érték-egybefoglalásról szóló 87. számú Büntető Kollégiumi véleményében kimondta, hogy „a Btk. 12. §-ának (2) bekezdése a folytatólagosság feltételeként azt kívánja meg, hogy az elkövető ugyanolyan bűncselekményt kövessen el [...]. A folytatólagosság egységének törvényi előfeltétele tehát az, hogy a részcsелеkmények önállóan is bűncselekményt valósítsanak meg. Nincs ezért törvényes alapja annak a gyakorlatnak, amely a Btk. 12. § (2) bekezdését alkalmazza szabálysértések elbírálásakor”.

A gyakorlatot érzékenyen érintő problémaként jelentkezett azonban, hogy 2012. április 15. napjával a szabálysértési értékhatár 50 000 forintra emelkedett. Például az életben gyakran a folytatólagosságra jellemző körülmények között elkövetett áruházi lopások viszonylatában ugyanis ilyen értékhatár mellett a folytatólagos elkövetés az esetek többségében egyáltalán nem megállapítható, tekintettel arra, hogy a tipikus esetek legnagyobb részében az egyes lopások elkövetési értéke a párezer, vagy egy-két tízezer forintot nem haladja meg (ez alól kivételt jelenthet természetesen az üzletszerűség felminősítő körülményének megvalósulása).

I.3. A törvényszöveg olyan irányú megváltoztatása, amely már nem ugyanolyan bűncselekményt, csupán ugyanolyan *cselekményt* követelt volna meg a folytatólagosság megállapíthatóságához, aggálytalaná téhette volna a szabálysértési értékre elkövetett részcsелеkményeknek a folytatólagosság egységébe történő bevonását, ezáltal ismét hatékonyan alkalmazhatóvá téve a jogintézményt az áruházi lopások (avagy például a pénztáros egyenként csupán párezer forintos sikkasztási cselekményei) viszonylatában.⁹

Röviden érdemes utalni a Javaslat indoklására, amely szerint: „a cselekmény szó használata lehetővé teszi az üzletszerűség egységébe tartozó szabálysértések vétségé minősítését”.¹⁰ E megfogalmazásból az tűnik ki, hogy a jogalkotó némileg félreértette a definíció megváltoztatása szükségességének indokát, hiszen az üzletszerűség a szabálysértési értékre elkövetett részcsелеkményeket egyébként is vétségekké minősíti fel, majd ezek, ha annak feltételei szintén fennállnak, a folytatólagosság egységébe olvadhatnak, de ennek a lehetőségnek semmi köze a „cselekmény/bűncselekmény” kitétel használatához, az éppen az üzletszerűség hiányában juthat jelentőséghez. Nem életszerűtlen ugyanis akár az olyan lopássorozat sem, amely a folytatólagosságra jellemző körülmények között valósul meg ugyan, az üzletszerűség megállapításához szükséges szubjektív ismérvvvel (a rendszeres haszonszerzésre törekvés) azonban nem rendelkezik. Kizárólag több bűncselekmény elkövetése, sőt még a nagyszámú elkövetés sem lehet ugyanis önmagában elégséges az üzletszerűség megállapításához, mivel ez nem jelentene mást, mint egy objektív és szubjektív elemeket egyesítő fogalomból az objektív oldal egyoldalú túlhangsúlyozását és a szubjektív vetület teljes figyelmen kívül hagyását. Üzletszerűség megállapítására tehát csakis akkor kerülhet sor, ha a bűncselekmények elkövetésének ténye mellett az elkövető rendszeres haszonszerzési célzata is bizonyított a büntetőeljárásban.¹¹

⁷ László Jenő (szerk.): *Az 1978. évi IV. törvény (BTK) előkészítése. I. kötet.* Igazságügyi Minisztérium, Budapest, 1984, 367. o.

⁸ Így BH 1979. 5., BH 1979. 142., BH 1986. 312.

⁹ Más kérdés, hogy adott esetben elméleti szempontból vitatható lehet a tényállásszerűség ismérvével még nem rendelkező, értéktelen „cselekmény” kitétel használata, ez azonban a bírói gyakorlatban megítélésem szerint nem okozott volna komoly problémát.

¹⁰ Az új Btk. Indoklása. Részletes Indoklás a 6. §-hoz. 2. pont. Forrás: Complex Jogtár

¹¹ BH 2005. 165.

I.4. A félreértéssel kapcsolatos aggodalom nem volt alaptalan: a 2012 decemberében elfogadott és kihirdetett 2012. évi CCXXIII. törvény 318. § (1) bekezdése ugyanis *visszaállította* a régi Btk. 12. § (2) bekezdésében írt normaszöveget és végül az új Btk. 6. § (2) bekezdése 2013. július 1. napjával így, a folytatólágosság törvényi ismérveként az „ugyanolyan bűncselekmény” elkövetését megkövetelve lépett hatályba. Az új Btk.-t még hatálybalépését megelőzően módosító törvény Miniszteri Indokolása mindezt az alábbiak szerint okolta meg: „az új Btk. 6. § (2) bekezdésében foglaltak szerint a folytatólágosságnál az »ugyanolyan cselekményt« kifejezés szerepel. Az új Btk. 370. § (2) bekezdés *b)* pont *bc)* alpontja szerint azonban az üzletszerűen szabálysértési értékre elkövetett lopás bűncselekmény, tehát a hatályos Btk. 12. § (2) bekezdése szerinti »ugyanolyan bűncselekményt« fogalom teljes mértékben helytálló, esetükben a folytatólágosság megállapítása a joggyakorlatnak nem jelent problémát”.¹²

A gyanú tehát beigazolódott: a jogalkotás figyelmen kívül hagyta mindazon cselekményeket, amelyek a folytatólágosságra jellemző körülmények között, ám nem üzletszerűen kerülnek elkövetésre. Ezek azonban – tekintettel arra, hogy a változatlan jogszabályi környezet folytán a BKv 87. rendelkezéseit a bírói gyakorlat a jövőben is irányadónak tekinti majd – az új Btk. szerint sem képezhetnek majd folytatólágos bűncselekményt és legfeljebb szabálysértés miatti felelősségre vonás alapjául szolgálhatnak majd. Ugyancsak kiesnek ebből a körből azon – a társadalomra egyébként nyilván veszélyes – magatartások, amelyek ugyan nem tartoznak a kettős alakzatú cselekmények körébe, ám csak bizonyos értékhatár felett képeznek bűncselekményt. Erre például szolgálhat az új Btk. 396. §-ában szabályozott költségvetési csalás, amely a törvény 462. § (3) bekezdésében foglalt rendelkezés alapján csak százezer forintot meghaladó vagyoni hátrányt okozva valósít meg bűncselekményt. E deliktum vonatkozásában, ha az egyes rész-cselekmények nem okozzák külön-külön is a fent írt mértékű vagyoni hátrányt, bűncselekmény, sőt bármilyen felelősség megállapítására sem kerülhet sor.

A jelenben fennálló problémát tehát ismételt törvénymódosítás révén lenne indokolt kiküszöbölni.

II. Az érték-egybefoglalás nekrológja

II.1. Az érték-egybefoglalást 2010. január 1-jei hatállyal a 2009. évi CXXXVI. törvény hozta vissza akkor hatályos jogunkba, részben az 1979. évi 5. tvr. (Btké.), részben az 1999. évi LXIX. törvény (Sztv.) keretei között szabályozva azt.¹³ Lényege, hogy bizonyos feltételek fennállása esetén a szabálysértések halmazata helyébe egy egységes bűncselekmény lép.¹⁴ Ugyanezt a szabályozást vette át az új Sztv. (2012. évi II. tv.) 177. § (6) bekezdése is. Változás első ránézésre az új Btk.-ban e törvényi egység megítélése kapcsán nem tapasztalható, az ugyanis, a régi Btk.-hoz hasonlóan, nem rendelkezik az érték-egybefoglalásról.

II.2. Arra a kérdésre, hogy az új Btk. hatálya alatt alkalmazható-e a gyakorlatban egyébként eddig nemigen előfordult érték-egybefoglalás, az alábbiak szerint kizárólag *nemleges* választ adhatunk. Ez egyrészt az új Btk. 464. § b) pontjából fakad, amely szerint a Btké. 2013. július 1-jével hatályát veszíti, így a két jogszabályban elhelyezést nyert jogintézmény egyik „lába alól” már ez a körülmény is kihúzza a talajt.

Törvényi alapját azonban álláspontom szerint az érték-egybefoglalás leginkább azért veszítette el, mivel jogforrási háttere miatt nem felel meg a *bűncselekmény* új törvényi definíciójának. Az új Btk. 4. § (1) bekezdése szerint bűncselekmény – az eddigiekkel szemben – az a „cselekmény [...], amelyre *e* törvény büntetés kiszabását rendeli” (kiemelés tőlem: A. I.).

¹² A 2012. évi CCXXIII. törvény Indokolása. Részletes Indokolás a 318. §-hoz. Forrás: Complex Jogtár

¹³ Btké. 28. § (2) bek. és 1999. évi Sztv. 157. § (6) bek.

¹⁴ A jogintézmény részletes bemutatásához lásd Ambrus István: *Az ismételt bevezetett érték-egybefoglalásról és az ezzel kapcsolatos egyes elméleti és gyakorlati problémákról*. 278–279. o. In Magyar Jog, 2010/5. szám, 274–281. o.

Mindezzel a jogalkotó egyértelműen kifejezésre juttatta, hogy bűncselekmény és ekként büntetőjogi felelősség megállapítására csakis a Büntető törvénykönyvben írt feltételek egyidejű megvalósulása esetén kerülhet sor. Az érték-egybefoglalás útján létrejövő „bűncselekményt” azonban nem *e törvény* (tehát az új Btk.) rendeli büntetni, hanem a 2012. évi szabálysértési kódex. Erre figyelemmel az érték-egybefoglalás jogintézménye, mivel nem felel meg a bűncselekmény büntető anyagi jogi definíciójának –, nem a Btk. rendeli büntetni – de lege lata alkalmazást egyáltalán nem nyerhet.¹⁵ Esetleges jövője kapcsán pedig hangsúlyozandó, hogy – amennyiben bizonyosságot nyerne, hogy a törvényi egység e válfajára a folytatóság és az üzletszerűség mellett egyáltalán szükség van – azt de lege ferenda kifejezetten a Btk. keretei között lehet csak szabályozni.

III. A joggyakorlat ellentmondásai és azok kiküszöbölésének lehetőségei

III.1. A gyakorlat közismert ellentmondása az erőszakos bűncselekmények és a velük gyakran együttesen megvalósuló könnyű testi sértés valóságos vagy látszólagos halmazatkénti értékelése. Az e körben érvényesülő felfogás röviden úgy foglalható össze, hogy míg az akaratot megtörő erőszakkal megvalósuló bűncselekmények (mint például a rablás¹⁶ vagy az erőszakos közösülés¹⁷, az új Btk. szerinti szexuális erőszak) magukba olvasztják, konzumálják a könnyű testi sértést (a halmazat tehát csak látszólagos), addig a kompulzív erőszakkal elkövethető deliktumok (így a zsarolás¹⁸ és az önbíráskodás¹⁹) mellett a könnyű testi sértés önálló bűncselekményként kerülhet felhívásra (a halmazat itt valóságos).

A halmazat megállapítása az utóbbi esetekben azonban erősen vitatható. Ennek oka, hogy mind az akaratot megtörő, mind az akaratot hajlító erőszakkal elkövethető deliktumok tényállásában egységesen *erőszak* kifejtéséről szól a jogalkotó, amely a mindennapi életfelfogás szerint is gyakran együtt jár nyolc napon belül gyógyuló sérelem okozásával (ti. elvileg már a hajszálerek kisebb megrepedése is ilyennek tekinthető). A könnyű testi sértés e deliktumokkal közös felmerülése kapcsán törvényi szinten fennálló különbség tehát csak a *fenyegetés* kvalifikált vagy nem kvalifikált voltában és a *büntetési tételek eltérésében* van. A fenyegetés milyenségének a valóságos vagy látszólagos halmazat kérdésében való döntésnél alapító szerepe pedig már csak azért sem lehet, mivel többnyire éppen a bűncselekmények ezen fordulatára tekintettel kell a könnyű testi sértés kapcsán csupán gyakori és nem szükségképpen összefüggésről szólnunk (ha ugyanis csak az erőszakos fordulatokat pönalizálná a törvény, az összefüggés de facto szükségképpen lenne, amely pedig a gyakorlat által sem vitatottan zárja ki a halmazati minősítés lehetőségét).

Mindezekre tekintettel arra a következtetésre juthatunk, hogy a judikatúra a törvényi büntetési tételeknek tulajdonít ebben a kérdésben meghatározó jelentőséget. Ugyanis míg például a rablás alapesetére kettőtől nyolc évig terjedő szabadságvesztést rendel a törvény, addig a zsarolásra csupán egytől öt évet, ezért ez utóbbi „igényelheti” a valóságos halmazat megállapítását, s ennek folyamánaként a kellőképpen szigorú halmazati büntetés kiszabásának lehetőségét, míg a rablás mellett jelentkező könnyű testi sértés a rablásra irányadó büntetési tétel keretében is kellőképpen értékelhető, így a bíróság megelégedhet a látszólagos halmazati minősítéssel. E felfogásról tehát megállapítható, hogy a vélt vagy valós célszerűségi szempontokat

¹⁵ Okafogyottá válik tehát az Sztv. 117. § (6) bekezdésében foglalt azon szabály, amely szerint a szabálysértési eljárást folytató rendőrségnek az érték-egybefoglalás megállapíthatósága érdekében ellenőriznie kell, hogy az eljárás alá vont személlyel szemben tulajdon elleni szabálysértés elkövetése miatt van-e folyamatban előkészítő eljárás.

¹⁶ BH 2004. 41.

¹⁷ BJD 2617. és 4834. E bűncselekmény kapcsán azonban megemlíthető, hogy a kir. Kúria még különbséget tett azon esetek között, hogy a testi sértést maga a közösülés aktusa, avagy az annak érdekében kifejtett erőszak okozta-e, s a halmazatot csak az előbbi esetben tekintette kizártnak. Lásd a kir. Kúria 12.802/1882. és 8963/1883. sz. ítéleteit.

¹⁸ Legfelsőbb Bíróság Bfv.II.1.130/2009/5. sz.

¹⁹ BH 1998. 572.

a dogmatikai következetesség elé helyezi, amennyiben a büntetési tétel alakulásából következett vissza a minősítésre. Emellett a kiindulópontja is helytelen, ugyanis ellentmond a *többről a kevesebbre történő következtetés* elvének és végeredményben kétszeres értékelést jelent. Még szembeutóbbá válik egyébként a logikai ellentmondás, ha arra gondolunk, hogy a bírói gyakorlat az élet vagy testi épség elleni avagy más hasonlóan súlyos fenyegetéssel megvalósuló minősített zsarolással is halmazatban hívja fel a könnyű testi sértést.²⁰

III.2. Szintén a gyakori együttes előfordulás miatt látszólagos a halmazat a rongálás és az annak elkövetési magatartásaival is megvalósítható súlyosabb bűncselekmények viszonylatában. Így nem állapítható meg a rongálás például a közérdekű üzem működésének megzavarása mellett²¹, és álláspontom szerint a halmazat látszólagoskénti értékelése lenne a helyes közlekedés biztonsága elleni bűncselekménnyel egyidejűleg elkövetett rongálás kapcsán is. Az ilyen esetekben a gyakorlat azonban valóságos halmazatot állapít meg.²²

Tekintettel azonban arra, hogy a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény egyik megvalósulási formája a közlekedési útvonal, jármű stb. *megrongálása vagy megsemmisítése*, ebből értelemszerűen következik, hogy az ismérvekben gazdagabb tényállás mellett a rongálás megállapításának nincs helye. Ez pedig annak ellenére is igaz, hogy míg a rongálás minősítési rendszere a bűncselekménnyel okozott kár mértéke szerint alakul, addig a közlekedési bűncselekményt csak a sértetteknek okozott testi sértés, halál stb. minősíti súlyosabbá. A joggyakorlat jelenleg érvényesülő felfogása tehát egyértelműen sérti a kétszeres értékelés tilalmát.

III.3. A legutóbbi idők gyakorlatában előfordult vitatható helyességű döntés szerint „a különösen súlyos hátrányt okozó emberrablás büntetével alaki halmazatban a társtettesként elkövetett súlyos testi sértés büntette is megvalósul, ha a fogva tartott sértett a fogva tartók bántalmazása folytán nyolc napon túl gyógyuló sérüléseket is elszenved”.²³

Ha végigtekintünk az emberrablásnak az új Btk. 190. §-ában szabályozott, egyébként a korábbiakhoz képest lényegében változatlan minősítési rendszerén, látható, hogy a (3) bekezdés b) pontjában írt *különösen súlyos hátrányt okozva* megvalósuló minősített esetet a c) pontban a *halált okozó* alakzat követi [amely a (4) bekezdésbeli, szándékos emberöléssel párosuló emberrablásra tekintettel csak a gondatlan halálokozást foglalhatja magában]. Utóbbi alakzat pedig nem vitásan olyan összefoglalt bűncselekmény, amely mellett a gondatlan emberölés értelemszerűen nem kerülhet felhívásra. Ha tehát a bíróság a különösen súlyos hátrányt okozva elkövetett emberrablás mellett valóságos halmazatban súlyos testi sértést is megállapít, az elkövető ezáltal hátrányosabb helyzetbe kerül, mintha a sértett nemcsak súlyos testi sértést szenvedett volna el, hanem az elkövető gondatlansága által átfogottan annak halála is bekövetkezik. A gondatlan emberölés pedig – a nagyobb jogtárgysérelem folytán – az enyhébb bűnösségi alakzat ellenére is súlyosabb bűncselekménynek tekinthető, mint a súlyos testi sértés. Kifejezésre juttatja ezt előbbi öt évig, míg utóbbi három évig terjedő büntetési tétele. Ha tehát az emberrablás (gondatlan) halált okozó alakzata mellett gondatlan emberölés nem állapítható meg, a különösen súlyos hátrányt okozó emberrablás mellett is logikátlan a súlyos testi sértés megállapítása. Emellett a *különösen súlyos hátrány* fogalma helyesen értelmezve egyébként is le kell, hogy fedje a súlyos testi sérülés okozását, mivel például a könnyű testi sértést már az emberrablás alapesete is értékeli. Ha az egyébként életfogytig tartó szabadságvesztéssel is fenyegetett minősített eset ezt nem teszi a súlyos testi sértéssel, kérdés, miben állhat egyáltalán tartalmilag a különösen súlyos hátrány.

²⁰ Legfelsőbb Bíróság Bfv.II.1.130/2009/5. sz.

²¹ BH 1980. 462.

²² Korábban így BH 1981. 344. és BH 1984. 252., legutóbb BH 2006. 240. II.

²³ BH 2010. 239. II.

III.4. Utolsó témaként azon bírói gyakorlatbeli felfogást teszem bírálat tárgyává, amely a hivatalos személy elleni erőszak kapcsán az egységes eljárás keretében fellépő hivatalos személyek számától függetlenül, bűnhalmazat helyett egyrendbeli bűncselekményt lát megvalósulni.²⁴

III.4.1. E kritika tárgyává tett álláspontonról megállapítható, hogy az évszázados, büntetőkódexeken átívelő elvnek tekinthető a bírói gyakorlatban. A Csemegi-kódex eredeti 165. §-ának hatálya alatt a kir. Kúria a kérdés kapcsán úgy foglalt állást, hogy „két rendőr bántalmazása halmazatot nem képez, ha a cselekmény egy akaratelhatározásnak volt eredménye és egy és ugyanazon eljárás megghiúsítására volt irányozva”.²⁵ A fentieket követte az 1950-es években a Legfelsőbb Bíróság 77. számú Büntető Kollégiumi állásfoglalása²⁶ is, amely szerint „ha a hivatalos személy elleni erőszakot [...] több hivatalos személy ellen, azoknak egységes eljárása keretében követik el, a cselekmény nem válik több büntetté. A konkrét hatósági eljárás egysége a bűnhalmazat megállapítását ilyen esetben kizárja, az egységet a bűnhalmazattól elválasztja”.²⁷

III.4.2. A fenti megoldás – a korabeli törvényi szabályozás ismeretében – nem volt megalapozatlan. A Csemegi-kódex 165. §-ában szabályozott (majd a BHÖ 98. pontja alapján, kisebb módosításokkal egészen az 1961. évi Btk. életbelépéséig hatályban volt) vonatkozó bűncselekményi tényállását, a *hatóság elleni erőszakot* ugyanis – többek között – az követte el, aki „valamely hatóságnak *küldöttségét, választmányát, bizottságát*, hivatalnokát vagy más közegét, vagy a *küldöttség, választmány, bizottság valamely tagját* vagy közegét” akadályozta, intézkedésre kényszerítette. Ebből a szövegezésből egyértelműen kitűnik, hogy a hatóság elleni erőszak tényállásában – amely mint *a törvényi egység egy különleges esete*²⁸ volt felfogható – a törvényhozó kifejezett döntésével közömbösnek nyilvánította a sértettek számát, miután a választmány, bizottság, stb. kitételek szükségképpen több passzív alanyt tételeznek fel²⁹, ezeket a jogalkotó mégis az egyes személyekkel egy szinten említette. Egység–többség-tani monográfiájában helyesen írta tehát ekkoriban *Finkey Ferenc*, hogy „ha valaki egy alkalommal *hatóság elleni erőszakot* több hatósági közeg ellen követ el, itt csak egy hatóság elleni erőszak büntette vagy vétsége lesz megállapítandó, tehát törvényes egység, mert a törvény *egy rendelete* lett több személyen megsértve”.³⁰

III.4.3. E szabályozás *alapjaiban változott meg* az 1961. évi Btk. hatálybalépésével. E törvénynek a hivatalos személy elleni erőszakra vonatkozó 155. §-a ugyanis a bűncselekmény új elnevezésével az individuálisabb jogtárgy-szemlélet irányába mozdult el, ti. – a Csemegi-kódex-ből ismert szabályozással szemben – kifejezetten a hivatalos személyt jeleníti meg. Emellett a törvényi tényállás a szükségszerűen több sértettet feltételező „bizottság”, „választmány” stb. helyett már kizárólag a hivatalos személyt említi passzív alanyként, s ezt a megoldást vette át az 1978. évi Btk. 229. §-a, illetve legújabbban az új Btk. 310. §-a is.

²⁴ BKv 8.

²⁵ Döntvénytár: a M. K. Curia, a Budapesti Kir. Ítéltő Tábla és a Pénzügyi Közigazgatási Bíróság elvi jelentőségű határozatai, jegyzetekkel ellátva. „Jogtudományi Közlöny” Szerkesztősége. Franklin-társulat, Budapest, 1882–1894. VII. kötet. 48. sz. döntés

²⁶ Megjelent: BH 1955/6. sz., továbbá BJD 448. Ugyanebben az időszakban fenntartotta a BK 386.

²⁷ Lényegében ugyanígy BJD 453., BJD 463., továbbá BJD 691.

²⁸ A törvényi egység e válfajához részletesen lásd Ambrus István: *A bűncselekményi egység a magyar büntetőjogban*. PhD értekezés, kézirat. Szeged, 2012, 144–147. o. Forrás:

http://doktori.bibl.u-szeged.hu/1617/1/Ambrus_Istvan.BCSI.EGYSEG.ertekezes.pdf

²⁹ A Magyar Értelmező Kéziszótár vonatkozó definíciói szerint a *bizottság* „valamely feladatra (alkalmilag) választott vagy kiküldött kisebb testület”, a *választmány* pedig „valamely (nagyobb) testület tagjaiból választott, döntési joggal felruházott bizottság”. Vö. Juhász József – Szőke István – O. Nagy Gábor – Kovalovszky Miklós (szerk.): *Magyar Értelmező Kéziszótár*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978, 139. és 1459. o.

³⁰ Finkey: i. m. 46. o.

III.4.4. Az ítélkezési gyakorlat azonban, továbbra is a korábbiaknak megfelelően, egységként értékelte és értékeli a hivatalos személy elleni erőszakot több hivatalos személy sérelmére történő elkövetés esetén is (feltéve, hogy azok egységes eljárás keretében lépnek fel).

Annak ellenére, hogy egy hosszú ideje töretlenül érvényesülő, és ráadásul olyan gyakorlatról van szó, amelynek érdemi bírálatára a jogirodalom nemigen vállalkozott, azzal szemben nézetem szerint nyomós *formai* és *tartalmi* érvek egyaránt felhozhatók, amelyek fényében kimutatható, hogy a kérdés kapcsán jelenleg uralkodó álláspont nemcsak *indokolatlan*, hanem *következetlen* is. Ebből fakadóan pedig az akár *jogalkalmazói*, akár *jogalkotói* változtatás szükségessége mellett indokolt állást foglalnom.

III.4.5. Az első – formális – érv részletesebb indokolás nélkül is világos: amely deliktum kapcsán a jogalkotó ki kívánta zárni a halmazati értékelés lehetőségét, ott ezt már a jogszabály szövegezésénél megtette. Így a passzív alanyok számától függetlenül (törvényi) egységet képez például a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés vagy a közúti veszélyeztetés. Az idézett esetekkel szemben a hivatalos személy elleni erőszak viszonylatában *a törvény egyértelműen egyes szám első személyben fogalmaz*, így az értelmezési módok közül elsődlegesnek tekintendő *nyelvtani értelmezés* alapján a bűncselekmény egysége-többsége kérdésének a hivatalos személyek száma szerint kellene alakulnia.

III.4.6. Ami a tartalmi érveket illeti, azok kapcsán elsőként rögzítendő, hogy *a hivatalos személy a bűncselekmény sértettje*. Ez következik az új Btk. 310. §-ához fűzött Indokolásból is, amely szerint „A hivatalos személy elleni erőszak büntette *közvetlenül* a jogszerű eljárást teljesítő *hivatalos személyt sérti*, azonban ezen keresztül az államapparátus működését zavarja meg. *A bűncselekmény sértettje a hivatalos személy*” (kiemelés tőlem: A. I.).³¹ A személy elleni vagy a személyt is támadó bűncselekmények vonatkozásában pedig a gyakorlat egyik legősibb elve, hogy annyi bűncselekmény állapítandó meg, ahány személy sérelmet szenvedett, s a hatóság elleni erőszak csupán – mint láthattuk – a törvényi tényállás kifejezett egységet létesítő megfogalmazása miatt képezhetett ez alól kivételt.

III.4.7. Következetlenségre bukkanhatunk, ha a hivatalos személy elleni erőszak kapcsán a gyakorlat által képviselt felfogást összevetjük más, olyan komplex jogtárgyú bűncselekményekkel, amelyekről szintén elmondható, hogy jellegzetes jogtárgyuk nem természetes személyhez tapad.

A) A korrupciós bűncselekmények közül az aktív *hivatali vesztegetés* (új Btk. 293. §) *rendbelisége kifejezetten a hivatalos személyek száma szerint alakul*. Öt rendbeli vesztegetést állapított meg az elkövető terhére például a Debreceni Ítéltábla, amikor ugyanazon alkalommal, egységes eljárásban fellépő öt hivatalos személynek ígért előnyt.³² Hasonlóképpen két rendbeli vesztegetésért marasztalendő el a Pécsi Ítéltábla szerint az az elkövető, aki „a vele szemben közlekedési szabálysértés miatt intézkedő rendőröknek »kávéra« pénzt ajánl fel azért, hogy tekintsenek el a helyszíni bírság kiszabásától”.³³ A vizsgált bűncselekmények rendbeliségének eltérő alakulása még élesebben érhető tetten a Szegedi Ítéltábla azon ítélete kapcsán, amelynek történeti tényállása szerint a vádlott két járőrnek ajánlott fel pénzt arra az esetre, ha ittas járművezetése ellenére feljelentés nélkül továbbengedik, majd ajánlata sikertelensége miatt érzett dühében mindkét rendőrt bántalmazta. A táblabíróság az elkövető terhére két rendbeli vesztegetést és egy rendbeli hivatalos személy elleni erőszakot állapított meg.³⁴

Megjegyezhető, hogy a bírói gyakorlat annak ellenére jár el a fentieknek megfelelően, hogy a hivatali vesztegetésről – a hivatalos személy elleni erőszakhoz hasonlóan – ugyanúgy elmondható, hogy elsődleges jogi tárgya a hivatalos személyek szabályszerű működéséhez köthető.

³¹ A 2012. évi C. törvény miniszteri indokolása. Részletes Indokolás a 310. §-hoz. Forrás: Complex Jogtár

³² Debreceni Ítéltábla Bf.II.433/2007/4. sz.

³³ Pécsi Ítéltábla Bf.I.282/2004. sz. (BH 2005.44.)

³⁴ Szegedi Ítéltábla Bf.I.311/2007/4. sz.

B) A judikatúrának a hivatalos személy elleni erőszak rendbelisége kapcsán jelenleg is érvényesített felfogása álláspontom szerint még kevésbé védhető, ha azt összehasonlítjuk a Legfelsőbb Bíróságnak az *előjáró vagy szolgálati közeg elleni erőszak* (új Btk. 445. §) vonatkozásában folytatott gyakorlatával. A BKv 49. (volt BK 138.) szerint ugyanis „több előjáró vagy szolgálati közeg sérelmére elkövetett erőszak, illetve szolgálati tekintély megsértése *a sértettek számának megfelelően halmazatot valósít meg*” (kiemelés tőlem: A. I.).

A kollégiumi vélemény indokolásában az LB azzal okolja meg álláspontját, hogy ez „a magatartás az élet, a testi épség, az egészség, illetve az emberi méltóság sérelme folytán a függelmet, tehát a fegyveres erők és a fegyveres szervek szolgálati rendjét és fegyelmét is támadja, miáltal nagyobb a társadalomra veszélyessége. A *közvetlen elkövetési tárgy* azonban az érintett előjáró, a szolgálatban levő feljebbvaló, őr vagy más szolgálati közeg személye, illetve emberi méltósága, következésképp *az érintett személyt a cselekmény sértettjének kell tekinteni*. Ebből eredően viszont a cselekményt – *a személy elleni bűncselekményekhez hasonlóan* – *annyi rendbelinek* kell minősíteni, *ahány sértett* ellen irányult” (kiemelések tőlem: A. I.).

A BKv sajnálatos módon még csak utalást sem tesz a hivatalos személy elleni erőszakkal kapcsolatos, homlokegyenest eltérő gyakorlatról, illetve arról, hogy annak milyen alapja van. Éspedig annak ellenére hallgat erről, hogy idézett okfejtése a hivatalos személy elleni erőszak tényállására is tökéletesen ráillik, a rendbeliséget determináló *közvetlen elkövetési tárgy* e bűncselekmény esetében is az a személy, aki ellen az erőszakos magatartást tanúsítja az elkövető (a sértett tehát maga a hivatalos személy).

Csak látszólag beszédesebb a fenti ellentmondás kapcsán egy korábbi jogeset indokolása, amelyben a jogerős döntést hozó bíróság két rendbeli bűncselekményt állapított meg azon sorkatona elkövető terhére, aki előbb egy alegységügyelet-es-helyettesi szolgálatban levő honvédot, majd rövidesen egy ugyanott szolgálatos tizedest is bántalmazott.³⁵ Az elsőfokú döntés megváltoztatásakor – amely a bűncselekményt egyrendbeliként értékelte – az LB úgy fogalmazott, hogy az első fokon eljáró bíróság katonai tanácsa „tévedett [...], amikor arra a jogi álláspontra helyezkedve, hogy az egyidőben azonos szolgálati feladatot ellátó, a vádlott alegységéhez tartozó két sértett bántalmazása a sértettek számától függetlenül egységet alkot, a cselekményeket 1 rendbelinek minősítette”. Az indokolás a korabeli BK 138. szó szerinti idézését követően érdemben annyit állapít meg meg, hogy „a BK 8. és BK 138. sz. (KK 10. sz.) állásfoglalások iránymutatásai egymás mellett hosszabb ideje irányadók a bírói gyakorlatban. A BK 138. sz. állásfoglalásból kitűnően *a katonai életviszonyok a polgári életviszonyoktól eltérő megítélést igényelnek*. Így a katonai függelmi viszonyok alá nem tartozó elkövetők tekintetében a BK 8. sz. állásfoglalásnak megfelelően kialakult bírói gyakorlat az előjáró elleni erőszak megítélésénél nem lehet irányadó” (kiemelés tőlem: A. I.).

Az, hogy a katonai és polgári életviszonyok állítólagos különbözősége semmilyen dogmatikai kihatással nem lehet két hasonló szövegezésű – és egyébként a különös visszaesés szempontjából is általában hasonló jellegűnek tekintett³⁶ – bűncselekményi tényállás halmazati megítélésére, úgy gondolom, részletesebb indokolást nem igényel. Erre tekintettel álláspontom szerint helyesebb és egységesebb gyakorlat kialakítására vezetne, ha minden olyan bűncselekmény kapcsán, amelynek természetes személy a sértettje, az a felfogás válna uralkodóvá, amely a passzív alanyok számától tenné függővé a rendbeliséget.

C) A *hamis vád* bűncselekményéről a hivatalos személy elleni erőszakhoz hasonlóan elmondható, hogy a jellegzetes jogi tárgy *nem* a passzív alanyok személyéhez, emberi méltóságához stb. kötődik, a rendbeliség mégis e (a tényállás által csupán másodsorban védett) személyek számától függ. Így egy korábbi bírósági döntés háromrendbeli hamis vádat állapított meg azon elkövető terhére, aki ugyanabban a feljelentésében három személyt vádolt meg hamisan büntetett elkövetésével.³⁷ A fellebbezési óvásban a járási ügyész azon álláspontjának adott hangot,

³⁵ BH 1994. 353.

³⁶ BH 1981. 5.

³⁷ BJD 4818.

hogy „ha az elkövető több személyt vádol hamisan, a minősítés attól függően lesz egység, illetve halmazat, hogy a vádolás hány eljárás megindításának a lehetőségét teremti meg. Bűnhalmazat csak akkor jöhet szóba, ha több eljárás indult, vagy volt indítható”. A bíróság ezzel szemben úgy ítélte meg, hogy „minden egyes ártatlan személynek az el nem ítéltése, szabadsága, becsülete önálló érték, önállóan részesül jogi védelemben. [...] Ezek szerint pedig nem az indítható eljárások száma, hanem a vádolt személyek száma dönti el, hogy a hamis vád hány rendbeli büntettnék minősül”. A bíróság okfejtése fenntartás nélkül helyeselhető. Éppen ezért ezt a gyakorlatot azonban a hivatalos személy elleni erőszak viszonylatában is alkalmazni kellene.³⁸

³⁸ Az előadás utolsó témájához részletesebben lásd Ambrus István: *A hivatalos személy elleni erőszak rendbeliségének kérdéséhez*. In Magyar Jog, 2013/6. szám, 321–329. o.

Dr. Bolyky Orsolya munkatárs,
Országos Kriminológiai Intézet

Dilemmák a jogos védelem új szabályozásával kapcsolatosan

Az emberi élet, testi épség a történelem során mindig is kitüntetett védelmet élvezett. Míg a mai jogrendszerek nem tesznek különbséget ember és ember között, addig a modern demokráciákat megelőző korokban a különböző társadalmi rétegekhez tartozók jogosultságai – még a legalapvetőbb jogoknál, így az élethez, testi épséghez való jog tekintetében is – eltérőek voltak. A hatalom mindenkor birtokosa – legyen az király, császár, kormányzó vagy a mai modern államokban a demokratikusan megválasztott parlament – fenntartotta magának a bűncselekmény elkövetői feletti ítélkezés és a büntetés kiszabásának jogát és mindezen jogosultságainak gyakorlását törvények biztosították.

A közhatalom által biztosított védelem nem képes minden esetben jelen lenni a jogsértés pillanatában. Ezért került a jogos védelem lehetősége a büntetőjogi kódexekbe mindenütt a világon, mivel senkitől nem lehet elvenni azt a jogát, hogy a saját vagy mások életét, testi épségét vagy javait érő jogtalan támadás ellen azonnal fellépessen. A *jogos védelem* olyan magatartás, amely bár a magyar büntetőjogi kódexben szereplő egyes, erőszakos bűncselekmények tényállási elemeit kimeríti, mégsem valósít meg bűncselekményt, mivel a bűnös szándék hiányzik. Bűncselekmény hiányában ezért büntetlenséget élvez.

A jogtalan támadás elhárítása szükséges – mondta ki a Kúria jogos védelemről szóló jogegységi határozata.¹ A korábbi legfelsőbb bírósági 15. számú irányelvben szereplő arányossági követelmény szerint azt kellett vizsgálni, hogy „az elhárító magatartás nem idézett-e elő aránytalanul nagyobb sérelmet, mint amelyet a jogtalan támadás okozott volna”. A vonatkozó jogegységi határozat értelmében azonban az arányosság vizsgálata szükségtelen, a „védekező cselekmény jogszerűségének egyetlen kritériuma a szükségesség”.² A szükségesség azt jelenti, hogy a védekező a támadás elhárítása érdekében a lehető legenyhébb védekezési módot alkalmazta. Amennyiben a támadás okozta ijedtségből vagy menthető felindulásból nem a legenyhébb védekezési formát választotta (túllépés), úgy tettéért nem vonható felelősségre, mivel cselekménye nem veszélyes a társadalomra.

Az alkotmány mint legmagasabb szintű jogszabály és egyúttal az egész jogrendszernek keretet adó törvény elsődleges feladata, hogy a demokratikus állami berendezkedésből fakadó alapvető állampolgári jogokat és a jogállam biztosítékául szolgáló alapelveket tartalmazza. A magyar Alaptörvény „*Szabadság és felelősség*” című fejezetének II. cikkében rögzíti az élethez és az emberi méltósághoz való jogot mint sérthetetlen, alapvető emberi jogokat. A jogalkotó ide sorolta az önvédelemhez való jogot is, ennek értelmében: „*Mindenkinek joga van törvényben meghatározottak szerint a személye, illetve a tulajdona ellen intézett vagy ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához*” (Alaptörvény V. cikk). Ezzel párhuzamosan az új, 2013-ban hatályba lépett Büntető törvénykönyv meglehetősen kiszélesíti a jogos védelem körét, illetve szűkíti a bíró mérlegelési lehetőségét. A védekezés jogának a jogforrási hierarchia legmagasabb szintjére emelése – büntetőjogi vonatkozásának vitathatatlansága mellett – *alkotmányjogi szempontból is vizsgálatot érdemel.*

¹ 4/2013. számú BJE, amely a Legfelsőbb Bíróság 15. számú irányelvét váltotta fel.

² 4/2013. BJE 1. pont

Mi vezethette el a jogalkotót ahhoz, hogy az önvédelemhez való jog ekkora hangsúlyt kapjon? Indokolt-e a jogos védelem szabályozásának kiszélesítése? Előadásomban e kérdések megválaszolására teszek kísérletet, nem hagyva figyelmen kívül a kriminológiai vonatkozásokat sem. Mielőtt azonban erre rátérnék, tekintsük át röviden a jogos védelem szabályozásának történetét.

I. A jogos védelem szabályozásának történeti áttekintése

A római jog a *vim vi repellere cuique licet* elve alapján esetenként döntötte el, hogy fennállt-e a jogos védelmi helyzet vagy sem, azaz a polgár a normát önmaga védelmében, joggal sértette-e meg.³ Esetjogában egyértelmű utalást és szabályozást találhatunk a támadással szembeni védekezés jogára. Elsősorban az életet, testi épséget érő támadás elhárításának jogszerűségét emelik ki, de vagyona védelmében is kifejtethetett erőszakot a tulajdonos (birtokos) a tolvajjal szemben. A Digesta kimondta, hogy „erőszakot mindenkinek joga van erőszakkal visszaverni, akkor, ha a védekezésnek más módja nem kínálkozik”. A XII. Táblás törvény lehetővé tette az éjszaka tetten ért tolvaj megölését akkor, ha a tettenérő előtte kiabálással figyelmeztette a tolvajt. Nappal erre csak akkor volt mód, ha az illetéktelen behatoló fegyverrel rendelkezett. A szükségesség elve alapvető feltétele volt a jogos védelem megállapíthatóságának.⁴

A kánonjogban a vagyon védelme önmagában nem alapozott meg jogos védelmi helyzetet, csak akkor, ha az személy elleni támadással is párosult. A kánonjog által a más megvédése erkölcsi kötelességből jogos védelemmé vált.⁵

Szent István második dekrétumában található a jogos védelem korai gyökerei: „ha valaki az ispánok közül házánál keres halálra és dúlja annak javait [...] ha azon ispán elesik ott a bajban, feküdjék megtorlatlanul”, azaz a támadó családja nem számíthatott jóvátételre és nem állhatott bosszút.⁶

Werbőczy Hármaskönyve szerint „aki mást kivont karddal támad, arról mindjárt föl lehet tenni, hogy a másikat vagy meg akarja ölni, vagy halálos sebet szándékozik rajta ejteni” (HK III. 21. 1. §). A támadás szándékát más helyzetekben is értelmezte: aki „a másikat már megütötte”, de még nem fejezte be, feltételezhető, hogy a „további ütések a támadó ismétlni és folytatni készült” (HK III. 21. 6. §). Jogosnak értékelte a védekezést fenyegetéssel vagy absztrakt veszéllyel szemben is, ha a fenyegetés olyan személytől származott, aki „hatalmaskodó, verekedő természetű” és „a fenyegetést végre szokta hajtani vagy ha valaki más, aki netán társaira várakoznék, halállal fenyegetőzött”. A jogos védelem megengedett volt javak védelme esetén is. A szükségesség-arányosság elve is megjelenik: „az oltalomnak a vétlen önvédelem mérsékletével kell történnie”. Nem büntették azonban azt sem, aki a támadót – aki nem az élet kioltására törekedett – mégis megölte.⁷ Ugyanakkor a szolgát ura ellen semmiképpen sem illette meg a jogos védelemre történő hivatkozás joga.⁸

Az első magyar büntetőjogi törvényjavaslat (1712) szerint a beszámításra befolyással lévő körülmények sorában a jogos védelem büntetlenséget eredményez, ha a tettes a mérsékelt eszközöket kimerítette. Egyébként ez az ősi jogelv már Werbőczynél is fellelhető volt.⁹

³ Zlinszky János: *Római büntetőjog*. Kézirat. Tankönyvkiadó, Budapest, 1991

⁴ Orosz P. Gábor: *Jogos védelem és végszükség, mint a jogellenesség kizáró okai a római jogban és napjainkban*. In Jogelméleti Szemle, 2003/2. szám

⁵ Belovics Ervin – Gellér Balázs – Nagy Ferenc – Tóth Mihály: *Büntetőjog I. A 2012. évi C. törvény alapján*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012, 242. o.

⁶ Mezey Barna (szerk.): *Magyar jogtörténet*. Osiris Kiadó, Budapest, 1996

⁷ Béli Gábor: *Magyar jogtörténet. Az államalapítástól 1848-ig*. Pécs, 1995

⁸ Mezey: i. m.

⁹ Balogh Elemér: *A magyar büntető anyagi jog dogmatikátörténetének kezdetei*. 475. o. In Jogtudományi Közöny, 1997/11. szám

Az 1843. évi, Deák Ferenc által szerkesztett javaslat szerint „vétlen önvédelmet” valósít meg az, „aki a törvényszegést csak azért követi el, mert valamely életveszéllyel fenyegető szükségből, melybe büntetlenül kerültek, magukat vagy hozzátartozóikat egyébként kiszabadítani nem képesek. Továbbá, akik a vétlen önvédelem esetében és annak törvényben meghatározott korlátai között olyasmint cselekedtek, ami egyébként törvényszegésnek minősülne.” Tételesen felsorolja, milyen támadások esetén volt alkalmazható a vétlen önvédelem, így az életet, testi épiséget, becsületet vagy szabadságot célzó erőszakos és tetteges támadás, a vagyont érintő erőszak, és tulajdonképpen a magánlaksértés esetei. A „túlhágás”, azaz a túllépés fokozatait is figyelembe vette, illetve a szükségesség elve is érvényesült (Javaslat 74. §).¹⁰

A Csemegi-kódex kizárja a „cselekmény beszámíthatóságát a jogos védelem által”. A törvény szövege a maival lényegében megegyezik. A jogos védelem erkölcsi alapját is hangsúlyozza a jogi érvelés mellett és a becsületsértés esetét kiveszi a jogos védelmet megalapozó tényezők közül. A jogos védelmet élesen elhatárolja az önbíráskodástól: „nem támadhatja meg az egyén, tetteges erővel, jogosan azt, aki az ő személyét vagy jogát megsértette, mert ez önbíráskodás vagy bosszú volna”. A szükségesség és arányosság kérdését a jelenleg hatályos szabályokkal egyezően szabályozta, ijedtség, félelem, zavartság állapotában történő túllépés büntetést nem vont maga után.¹¹

Az 1950. évi II. törvény (Btá.) mint büntethetőséget kizáró okot említi a jogos védelmet. Eltérés a későbbi szabályoktól, hogy a Btá. szerint nemcsak a megtámadott személy élvez büntetlenséget, hanem bárki, aki ilyen helyzetben cselekszik. Ugyanakkor látnunk kell, hogy a további szövegekben megjelenik az, hogy a más személye vagy javai védelmében is fel lehet lépni, ami egyet jelent az említett Btá.-beli kitételrel. Ez a törvény sem ismeri a beszámítási képesség korlátozottsága esetében a korlátlan enyhítés lehetőségét.¹²

Az 1961. évi V. törvény A Magyar Népköztársaság Büntető törvénykönyvéről bevezeti az ijedtség vagy menthető felindulás által korlátozott beszámítási képesség esetén a büntetés korlátlan enyhítésének lehetőségét, így különbséget tesz a beszámítási képesség hiánya és korlátozottsága között.¹³

A jelenlegi Btk. szabályozás a 2009. évi LXXX. számú törvénnyel lépett hatályba, azóta azonban több ponton – így a jogos védelemre vonatkozó rendelkezések tekintetében is – változott. 2009-től a 2012-es módosításig a közvetlen és jogtalan támadás vagy fenyegetés elleni védekezés eredményezett büntetlenséget. A jogtalan támadás távoli veszélye nem alapozta meg a jogos védelmi helyzetet, tipikusan nem védekezhettünk a betörő ellen az ajtókilincsbe vezetett árammal (*megelőző jogos védelem*).¹⁴ Az ijedtség vagy menthető felindulás miatti túllépés – amennyiben kizárta a beszámítási képességet – szintén nem vont büntetést maga után, korlátozott beszámítási képesség esetén a büntetés korlátlan enyhítését tette lehetővé. A bírói mérlegelés szabadsága így maximálisan megvalósult. A kitérés (menekülési) kötelezettséget azonban megkövetelte hozzátartozó, súlyosan ittas vagy kóros elmeállapotú személy támadása esetén.

Ehhez képest a 2012-től az új Btk. hatálybalépéséig érvényes szabály szerint „*Nem büntethető az sem, aki az elhárítás szükséges mértékét ijedtségből vagy menthető felindulásból túllépi*” [29. § (2) bek.]. Az ijedtségből vagy menthető felindulásból történő túllépés esetén teljes büntetlenséget élvez a védekező, nem számít, hogy milyen mértékben lépte túl a jogos védelem határait. A kitérés kötelezettséget kiemelték a szövegből, így bárki támadásával szemben jogos a védekezés: „*A megtámadott nem köteles kitérni a jogtalan támadás elől*” [29. § (3) bek.].

A megelőző jogos védelem alkalmazása – a törvény által meghatározott három szigorú konjunktív feltétel teljesülése esetén – megengedett. „*Nem büntethető, aki a saját, illetőleg a mások*

¹⁰ Kiss Katalin: *A büntethetőségi akadályok hazai szabályozásának történeti fejlődése*. In Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai 4/1. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2004, 293–328. o.

¹¹ Uo.

¹² Uo.

¹³ Uo.

¹⁴ Ujvári Ákos: *A jogos védelem megítélésének új irányai*. Ad Librum Kft., Budapest, 2009, 163. o.

személye vagy javai elleni jogtalan támadás megelőzéséhez szükséges védelmi eszközt alkalmaz [...]” (29/A. §). A következő kritériumoknak kell megfelelnie a védelmi berendezésnek: nem lehet alkalmas az élet kioltására, a jogtalan támadónak okozhat csak sérülést és a védekezőnek a sérelem elkerülése érdekében mindent meg kell tennie, ami az adott helyzetben elvárható volt (tipikusan figyelmeztető táblát kell elhelyeznie).

A 2013. évi új Btk. a megelőző jogos védelem (21. §) biztosításán kívül vélelmet állít fel a védekező javára: „*A jogtalan támadást úgy kell tekinteni, mintha az a védekező életének kioltására is irányult volna [...]*” [22. § (2) bek.]. A védelem három esetkörben érvényesülhet: a.) *személy elleni támadásnál, ha azt éjjel, vagy fegyveresen, vagy felfegyverkezve vagy csoportosan követik el*, b.) *a más lakásába a behatolás éjjel, vagy fegyveresen vagy felfegyverkezve vagy csoportosan történt, illetve* c.) *a lakáshoz tartozó bekerített helyre fegyveresen történő jogtalan behatolás esetén*. Amennyiben e körülmények valamelyike fennáll, az élet mindenek felett álló védelmének elve alapján a védekező akár meg is ölheti támadóját, védekezése arányosnak minősül a támadással szemben. Az új törvény szerint sem vizsgálendő, hogy milyen mértékben lépte túl a szükséges védekezés határát az ijedt vagy menthető felindulás állapotában lévő személy, mindenképpen büntetlenséget élvez. A megtámadottnak továbbra sem lesz kitérés kötelezettsége.

II. A jogos védelem alapvető jogként való megjelenése külföldi alkotmányokban

Az Európai Unió országainak alaptörvényeit, alkotmányait végigtekintve, kevés esetben találkozhatunk az önvédelem jogának alkotmányba emelésével. Az alkotmányok szinte kivétel nélkül elismerik és védendő értéknek tartják az emberi életet, testi épséget, valamint a magántulajdont, azonban ehelyütt fontosabbnak tartják az állam és az alapvető jogok viszonyáról szóló rendelkezéseket beemelni, mint az egyén más személy támadásának elhárítása érdekében kifejezhető magatartást alapjogként deklarálni. Ennek alapján főként az alapvető emberi és állampolgári jogok lényeges tartalma korlátozásának tilalmára, sérthetetlenségének elismerésére utalnak, illetve arra, hogy ezek védelme az állam elsőrendű kötelessége.

Megfigyelhető, hogy általában a volt szocialista országok alkotmányai – nyilvánvalóan történelmi okok miatt – az alapvető jogokat és kötelességeket sokkal hosszabban és részletesebben sorolják fel, mint a nyugat-európaiak. A büntetőjogi alapelveket – *nullum crimen sine lege* és *nulla poena sine lege*, az ártatlanság vélelme – a legtöbb ország alaptörvényi szintre emeli, valamint a szabadságelvönő intézkedések szigorú törvényi feltételeinek meghatározását is az alapvető jogok között tárgyalják.

Összesen két ország alkotmánya tartalmaz – jelenlegi Alaptörvényünkhöz hasonlóan – az önvédelemhez való jog feltételeire kifejezett szabályozást, Ciprus és Málta, az alábbiak szerint:

Cipruson az alkotmány 7. cikk (3) bekezdésének értelmében „nem tekinthető az élethez való jog jelen cikk alapján történő megsértésének, ha az elkerülhetetlenül szükséges:

a) valamely személy vagy tulajdon védelme érdekében, ha az arányos, és másként el nem kerülhető [...]

Málta alkotmánya a más személy védelme érdekében való fellépés során, valamint bűncselekmény megakadályozása végett alkalmazott erőszakot említi, azonban az önvédelmet nem nevesíti. A 33. cikk (2) bekezdése szerint „ellentétes tartalmú törvény rendelkezéseit nem érintve az erő alkalmazása nem minősül az élethez való jog megsértésének, ha az erő alkalmazására indokolt mértékben a következő esetekben került sor:

- a) más személy erőszaktól való védelme, illetve tulajdonvédelem;
- b) törvényes letartóztatás foganatosítása, vagy a törvényes őrizetből való szökés megakadályozása;
- c) lázadás, felkelés, zendülés leverése;
- d) bűncselekmény elkövetésének megakadályozása, vagy törvényes hadviselés esete”.

Észtország az alkotmányos rend megdöntésére irányuló erőszakos cselekmény elleni fellépés esetében azt „sugallja”, hogy erre akár erőszakkal is lehet válaszolni. Az 54. cikk értelmében (1) Minden észti állampolgár kötelessége, hogy hű legyen a kormányzás alkotmányos rendjéhez, és védje Észtország függetlenségét. (2) Amennyiben más eszköz nem áll rendelkezésre, minden észti állampolgár jogosult spontán cselekvésre az alkotmányos rend erőszakos megváltoztatásával szemben.

III. Az önvédelem jogára irányuló kitüntetett figyelem lehetséges okai

Az önvédelmi jog Alaptörvénybe emelésének indoklásáról szóló vita 2012. év elején a közélet egyik legkiemelkedőbb témája volt. Többen állították, hogy a jogos védelem alapvető joggá nyilvánítása feleslegessé teszi a bírói mérlegelést a jogos védelem megállapítása tekintetében.¹⁵ Ezt az aggodalmat oszlatja el az Alaptörvény azon kitétele, mely szerint az önvédelemhez való jog kizárólag a törvényben meghatározottak szerint illeti meg a természetes személyeket. Ehelyütt nyilvánvalóan a Büntető törvénykönyvben szabályozott jogos védelem feltételeire céloz a jogalkotó, mivel más törvény nem rendelkezik erről a kérdésről.¹⁶

Az Európai Unió országok alkotmányaiban¹⁷ szereplő alapvető jogok katalógusa az élet és emberi méltóság mindenkit megillető joga mellett a magánélet, magántulajdon sérthetlenségét emeli ki. Ezalatt főként az állami beavatkozás végső eszközként való alkalmazását értik, ideértve a közhatalom részéről a törvény keretei között megnyilvánuló erőszakot is. Biztosítják az állampolgárok biztonságát a kizárólagosan állami büntetőjogi hatalom gyakorlása által, ezen belül deklarálják a szabadságelvonó intézkedések bíróság általi meghatározottságát és csak a legszükségesebb ideig történő alkalmazását. Itt főként a jogerős elítélés előtt és az ártatlanság vélelme ellenére megvalósuló szabadságelvonó intézkedésekre kell gondolni, mint az előzetes letartóztatás és az őrizetbe vétel.

Az önvédelem éppen az ellenkezőjéről szól: az állampolgár látszólag a törvény ellenében cselekszik, olyan magatartást valósít meg, amely kimeríti a Btk.-ban szereplő tényállás valamelyikét. A támadásnak kitett személy abban a pillanatban az állam büntetőjogi hatalmát veszi át és saját képességeihez és az adott helyzet fenyegetettségi fokához képest gyakorolja azt. *Belovics Ervin* megfogalmazása szerint: „a jogszerű védekező a társadalom védekezését valósítja meg a támadóval szemben”.¹⁸ Ezért a jog talaján álló védekező a jogtalan támadóval szemben a jelenlegi szabályozás szerint akár túl is léphet a szükséges védekezés keretein, ha ezt lelki állapota indokolja.

Ilyen értelemben az önvédelemhez való jog „kilóg” az alapvető jogok sorából, mert nem az állammal szemben támaszt az állampolgár érdekében megvalósítandó követelményt, hanem deklarálja az ember jogát az állami monopólium – így tulajdonképpen az állami szférába tartozó jog – átvételére.

Az Alaptörvény alapvető jogokat tartalmazó fejezetének címe „Szabadság és felelősség”, azt sugallva, hogy a jogok gyakorlása egyben kötelezettségeket is jelent, miszerint tetteinkért felelősséggel tartozunk. Így tekintve az önvédelmi jogra, jobban illeszkedik az Alaptörvény rendelkezései közé: mindenki szabadon védekezhet az őt ért támadás ellen és a jogalkotó az egyénre ruházza a védekezési forma kiválasztásának felelősségét is. Ugyanakkor ez a szabály a támadót is figyelmezteti arra, hogy agressziójának elhárítása érdekében – lényegében – bármi megengedett, főként ha a támadás a vélelem körébe eső magatartást valósít meg.

¹⁵ Például Kabódi Csaba tanszékvezető egyetemi docens nyilatkozata tartalmaz ilyen jellegű kijelentést. Forrás: http://jogiq.com/onvedelem_magantulajdon_vedelme_alkotmany_jogtalan_tamadas/

¹⁶ Tóth Mihály: *Néhány szempont a jogos védelem körében zajló vitához*. In Büntetőjogi Szemle, 2012/1. szám, 24–30. o.

¹⁷ Trócsányi László – Badó Attila (szerk.): *Nemzeti Alkotmányok az Európai Unióban*. KJK Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest, 2005

¹⁸ Belovics – Gellér – Nagy – Tóth: i. m. 244. o.

IV. Indokolt-e az önvédelemhez való jog kiszélesítése?

A bűnügyi statisztikát¹⁹ áttekintve megállapítható, hogy a személy elleni erőszakos bűncselekmények és az ilyen cselekményeket elkövetők száma, valamint arányuk az összbünyözésen belül növekedett az elmúlt években, ugyanakkor a vagyoni elleni cselekmények összességében csökkenést mutatnak. A jogos védelem új szabályai főként a betöréses lopások esetében érvényesülhetnek. Az ilyen típusú cselekmények száma 2011-ben erőteljesen növekedett az előző két évhez képest. A személy elleni erőszakos bűncselekmények közül a szándékos testi sértések és a rablások száma és aránya szintén növekedett, míg a legsúlyosabb cselekmény, az emberölés ritkábban fordult elő.

Az adatok fényében megállapítható, hogy kriminológiai és büntetőjogi értelemben is súlyosabb, valamint a közvéleményt is sokkoló, személy ellen irányuló – sokszor a vagyontárgy megszerzésének céljából elkövetett – cselekmények valóban gyakoribbá váltak az utóbbi években. Mindemellert elképzelhető, hogy az egyént is súlyosan érintő gazdasági válság miatt az anyagi javak megőrzésére az állampolgárok érzékenyebbé váltak. Ezeken kívül a médiának az emberek félelemérzetére gyakorolt negatív hatását kriminológiai kutatások is alátámasztják.²⁰

Az erőszakos bűncselekmények elszaporodottsága, valamint az állampolgárok biztonságérzete javításának szándéka indokolhatja a jogos védelem szélesítése iránti kitüntetett figyelmet. A joggyakorlat során derül majd ki, hogy az önvédelem jogát hogyan „használják” az állampolgárok, esetlegesen mennyiben élnek vissza azzal.

Ugyanakkor érthető azok aggodalma is, akik a bírói mérlegelési lehetőségek szűkítése, sőt bizonyos esetekben annak elvétele miatt bírálják az új büntetőjogi szabályozást.²¹ Az elmúlt években is sok fejtörést okozott a bíróságoknak a jogos védelmi helyzet fennállásának megállapíthatósága az egyes ügyekben és viszonylag ritkán döntöttek úgy, hogy a védelmi pozícióban lévő személy az általa okozott sérelem ellenére büntetlenséget élvez. Az új törvénybe ültetett vélelem kötelező alkalmazása miatt a jogos védelmi esetek száma várhatóan emelkedni fog.

A közvélemény sokszor igazságtalannak tartotta, hogy a támadás elszennvedőjét még meg is büntették védekezése miatt. A kriminálpolitika tárgyához tartozik annak elemzése, hogy vajon a közvélemény milyen követelményeket támaszthat a büntetőjogi szabályozással szemben, illetve milyen mértékben szolgálhatja az a laikus közönség elvárásait.

Nem hagyhatók figyelmen kívül az új Btk. szabályozás lehetséges negatív következményei sem. A törvény a jogos védelem kiszélesítését a következőképpen indokolja: „a súlyos, erőszakos bűncselekmények elleni hatékonyabb fellépés biztosítására a jogos védelmi helyzetet kiszélesíti, és törvényi vélelmet állít fel arra, miszerint vannak esetek, amikor a jogtalan támadás oly módon történik, hogy a megtámadott joggal feltételezheti, hogy a támadás az élete ellen irányult, és ilyenkor már a jogtalan támadás körülményei megteremtik a lehetőséget a védekezés szükséges mértékének a túllépésére”. A törvényhozó nyilvánvalóan a „támadás kockázatát a támadó viseli” elvet vette alapul, azonban ez nem jelentheti a védekező személy teljes kockázatmentességét a támadás elhárítási módjának megválasztása tekintetében.²² Aggodalomra adhat okot, hogy a támadáshoz képest aránytalan, de – az új törvényi vélelem alapján – mégis büntetlenül maradó védekező–védelmező magatartások következtében vajon hány emberi élet kioltására kerül sor? Az új szabályok hatékonyságát a bünyözés jövőbeli alakulása dönti majd el.

¹⁹ *Bűnyözés és Igazságszolgáltatás 2003–2011*. Közzéteszi: Legfőbb Ügyészség, Budapest, 2012

²⁰ Irk Ferenc (szerk): *Aldozatok és vélemények I–II. kötet*. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2003

²¹ Tóth: i. m.

²² Uo.

*Dr. Antal Szilvia főigazságügyi ügyész,
Fővárosi Főügyészség*

A szankciótan változása az új Btk.-ban

Magyarországon 2008 óta szinte töretlenül emelkedik a jogerős szabadságvesztés büntetésre ítélt fogvatartottak száma (2008-ban 10 380, 2011-ben 12 028, 2012-ben 11 981 fő töltötte szabadságvesztés-büntetését). A büntetés-végrehajtási intézetek hozzávetőleg 12,5 ezres befogadóképességéhez viszonyítva a fogvatartotti összlétszám (az előzetes és jogerős szabadságvesztést, valamint az elzárásukat töltőket is hozzávéve) 2010-ben 16 328 fő volt, 2013-ra pedig a 18 000 főt is meghaladta. Ezzel párhuzamosan a büntetés-végrehajtásban egyre nagyobb problémát okoz a túlszűfolttság (2008 óta folyamatosan nő a telítettség, de míg 2010-ben 132%-os volt az átlagtelítettség, addig 2011-ben és 2012-ben 137%-ra nőtt az arány¹, 2013 májusára pedig meghaladta a 145%-ot a hivatalos büntetés-végrehajtási adatok szerint²). A magyar gyakorlat szembemegy az európai tendenciákkal a telítettség vonatkozásában: az Európa Tanács 2011-re vonatkozó bűnügyi statisztikája szerint Európában 2011-ben 2010-hez képest 2%-kal csökkent a túlszűfolttság aránya a teljes börtönpopuláció tekintetében (1 861 246 főről 1 825 356 főre)³.

A hatályba lépett új Büntető törvénykönyv szankciótana jelentős módosításokat tartalmaz a büntetések tartamát, a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját, kizárását és megszüntetését, vagy az új szankciók körét illetően. Tévedés lenne a büntetés-végrehajtási intézetek telítettségének változását kizárólag a szankciótant érintő módosulások irányának vizsgálatával előre vetíteni. Az azonban bizonyos, hogy a szankciótant érintő változások önmagukban (azaz ha minden más feltétel – így például a bűnelkövetők száma, a bűncselekmények nagyságrendje, a férőhely-kapacitás – változatlan maradna) is hatással lesznek a börtönnépesség számának alakulására hosszabb távon. S hogy mikor válik érezhetővé a változás? Csóti András tapasztalatai szerint a „jogszabályi háttér változásának a hatása [...] általában 5–7 év után jelenik csak meg”.⁴

Mire számíthatunk tehát 2020 környékén, ha csak az új törvény szankciótanát vizsgáljuk? A változás iránya kettős. Egyrészt a módosítások a börtönnépesség növekedésének irányába mutatnak, másrészt annak csökkentését vetítik előre. A túlszűfolttság enyhítése ellen ható tényezők közül rögtön az első: a hatályba lépett új Btk. növeli a szabadságvesztés büntetés tartamát. A generális minimum 2 hónapról 3 hónapra emelkedik, a generális maximum 15, illetve 20 évről 20, illetve 25 évre (a generális maximum a bünszervezetben, különös vagy többszörös visszaesőként történő elkövetést, illetve a halmazati vagy összbüntetést öleli fel a hatályos és a korábbi szabályok szerint is).⁵ Emellett továbbra sem zárja ki a jogalkotó a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetésre (a továbbiakban tész) ítélet lehetőségét a hatályos büntetési nemek közül.⁶ A korábbi jogszabály rendelkezése szerint a bíróság csak akkor nem mérlegelhetette

¹ *Számok, tények 2012.* (Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága) <http://www.bvop.hu/?mid=77&cikkid=1973> (2013. június 20.)

² *Europe – Prison Population Rates per 100,000 of the national population.* (International Centre for Prison Studies) <http://www.prisonstudies.org/info/worldbrief/wpbcountry.php?country=143> (2012. június 20.)

³ *New report on Europe's prison crisis.* (Council of Europe) <http://www.humanrightseurope.org/2013/05/new-report-on-europes-prison-crisis/> (2013. június 20.)

⁴ Csóti András: *A büntetőjog változásainak hatása a büntetés-végrehajtási szervezetre.* 1. o. In Börtönügyi Szemle, 2011/2. szám, 1–12. o.

⁵ 2012. évi C. törvény 36. §

⁶ 2012. évi C. törvény 42. §

a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt elkövetővel szemben, ha az elítéltet újabb, életfogytig tartó szabadságvesztés büntetésre ítélték.⁷ Ezt a rendelkezést a hatályos jogszabály is megtartja⁸, emellett további két kötelező esetét is meghatározza a tész kiszabásának: erőszakos többszörös visszaeső esetében, vagy ha bünszervezet tagja követte el az életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető tényállást.⁹

A határozatlan tartamú büntetés – a tész – fenntartásával és a kényszergyógykezelés ismételt határozatlanná tételével¹⁰ csak tovább fokozódik a túlszűfolttság problémája. Emellett persze egyéb ellenérvek is felsorolhatók a határozatlan tartamú büntetésekkel, intézkedésekkel szemben. Így például a kínzás, megalázó, kegyetlen büntetés tilalmába ütközhet, ha a büntetés tartama nem kiszámítható. A számunkra is kötelező érvényű Európai Emberi Jogi Bíróság esetjogában már többször¹¹, így egy magyar ügyben, Törköly Tibor kérelmező esetében is kimondta, hogy akkor minősül jogellenesnek az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés, ha sem de facto, sem de jure nincs reális lehetősége a fogvatartottnak a szabadulásra. Mivel a hazai jogszabályok lehetőséget biztosítanak az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetésből való szabadulásra, illetve köztársasági elnöki kegyelem is létezik, s mindkettőt alkalmazzák a gyakorlatban is, így nem embertelen az életfogytig tartó büntetés.¹² Ezt a kettős mércét 1977-ben a német alkotmánybíróság is felállította.¹³

Míg a tész esetében nincs lehetőség az elítélt helyzetének, mentális állapotának felülvizsgálatára, addig az ismét határozatlan tartamúvá vált intézkedés, a kényszergyógykezelés esetében ezt meghagyta a jogalkotó. A kényszergyógykezeltek Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetben (IMEI) történő kezelése a beteg egészségi állapotának helyreállításáig, illetve azt követően addig tart, amíg a beteg biztonságos elhelyezését biztosítani képes szociális intézményt nem találnak számára, illetve az ellátásra képes és azt vállaló család nem fogadja otthonába (vissza) a beteget. Átlagosan 4–5 évet töltenek zárt falak között a betegek az IMEI szóbeli tájékoztatása szerint.

A határozatlanság mögött meghúzódó garanciális elem azonban mindenképpen megkülönbözteti az intézkedést a tész-től. A kényszergyógykezeltek esetében ugyanis félévente kötelező a kezelőorvosok szakvéleményét, illetve külső igazságügyi orvos szakértők véleményét beszerezni a beteg állapotáról. A szakvélemények fényében, a beteg meghallgatása mellett pedig egy háromtagú bírói tanács dönt minden esetben, félévente arról, szükséges-e még a kényszergyógykezelés fenntartása. A tészesek esetében ez a felülvizsgálati lehetőség hiányzik. És mivel több tész-es 40 éves életkora alatt kerül a büntetés-végrehajtási rendszerbe, büntetése akár 30–35–40 évig is tarthat. A fluktuáció igen csekély, számuk évente nagyobb mértékben növekszik.¹⁴

Üdvözlendő módosítás, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetésből való feltételes szabadságra bocsátás legkésőbbi időpontja meghatározásra került az új kódexben.¹⁵ A 40 évben kijelölt tartam azonban nem változtat jelentősen a mai bírói gyakorlaton.¹⁶ Ennél

⁷ 1978. évi IV. törvény 47/C. § (2) bek.

⁸ 2012. évi C. törvény 45. § (7) bek.

⁹ 2012. évi C. törvény 44. § (2) bek.

¹⁰ 2012. évi C. törvény 78. §

¹¹ Például *Kaffkaris v Cyprus* 21906/04.

<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#%7B%22appno%22:%5B%2221906/04%22%5D%2C%22itemid%22:%5B%22001-85019%22%5D%7D>

¹² *Törköly v. Hungary* 4413/06

<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#%7B%22fulltext%22:%5B%22torkoly%22%5D%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22JUDGMENTS%22%2C%22DECISIONS%22%5D%2C%22itemid%22:%5B%22001-104602%22%5D%7D>

¹³ BVerfGE 45, 187 (1977)

¹⁴ Kiszely Pál: *Merre tovább, magyar életfogytiglan? Az extrém hosszú ítéletek végrehajtásának tapasztalatai.* 52. o. In *Börtönügyi Szemle, 2013/1. szám, 47–64. o.*

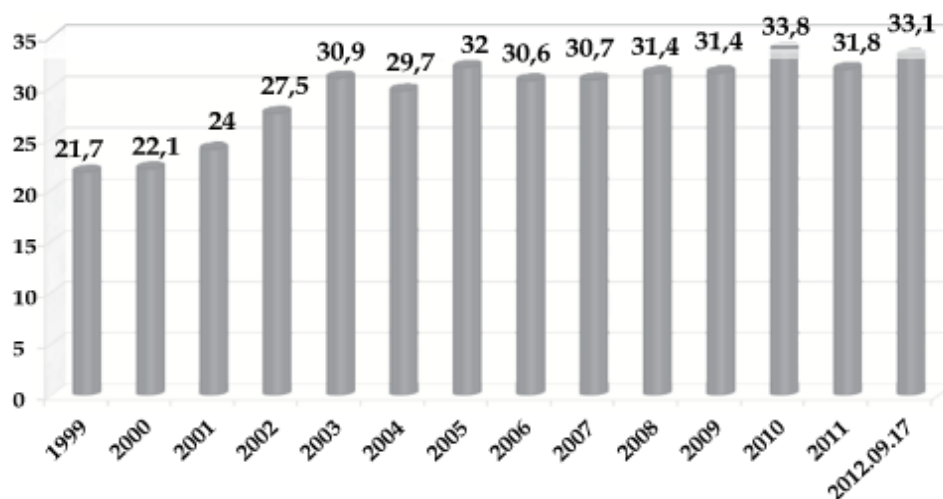
¹⁵ 2012. évi C. törvény 43. § (1) bek.

¹⁶ Az Országos Kriminológiai Intézetben 2009–2010-ben végzett empirikus kutatás során 70 életfogytig tartó szabadságvesztést kiszabó első- és másodfokú ítélet került feldolgozásra. Az ügyek elemzéséből megállapítható, hogy a bíróság egyetlen esetben sem jelölte meg 40 év fölötti tartamban a feltételes szabadságra bocsátás

kedvezőbb módosítás az, hogy a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját 5 évvel lejjebb szállította a jogalkotó, 25 év után felülvizsgálható a büntetés fenntartásának szükségessége. A korábban hatályos Büntető törvénykönyv ugyan arról rendelkezett, hogy életfogytig tartó szabadságvesztés esetén a bíróság a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját legalább húsz évben, ha az életfogytig tartó szabadságvesztést olyan bűncselekmény miatt szabta ki, amelynek büntetési ideje nem évül el, legalább harminc évben határozza meg.¹⁷ Mivel a gyakorlatban csak el nem évülő bűncselekmény miatt szabott ki a bíróság életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetést¹⁸, így a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontja 30 év után következhetett be.

Az alábbi ábra érzékletesen szemlélteti, hogy az elmúlt 13 év alatt több mint 10 évvel nőtt a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontjának ítélkező bíróság általi meghatározása. Azaz, akit 2012-ben ítél a bíróság életfogytig tartó szabadságvesztés büntetésre, átlagosan legalább 10 évvel hosszabb időt tölt a börtönben, mint az a társa, aki 1999-ben (más jogszabályi keretek között) kapta jogerős büntetését. Az azonban nem állapítható meg ebből a grafikonból, hogy ténylegesen mennyi idő után kapja meg egy fogvatartott a feltételes szabadság kedvezményét a büntetés-végrehajtási bírótól.

Az adott évben kiszabott életfogytig tartó szabadságvesztések átlagos felülvizsgálati ideje

Forrás: Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, 2012. ¹⁹

A szabadságvesztés tartamának hosszát – és így a túlzúsúfoltságot – növelő (vagy legalábbis nem csökkentő) jogszabályváltozások megtalálhatók a nem életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték feltételes szabadságra bocsátása körében is. Új rendelkezésként kizárja a jogalkotó a feltételes szabadságra bocsátás kedvezményét az olyan elítélteknél, akik többszörös visszaesőként büntetésüket fegyházfokozatban töltik.²⁰ A korábban is kizárási okként szereplő ismételt

felülvizsgálatának legkorábbi időpontját. Antal Szilvia: *A térsz-ések és az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetést töltő fogvatartottak ítéleteinek tartalomlemezése és a büntetéskeiszabási gyakorlat vizsgálata*. Kézirat. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2010

¹⁷ 1978. évi IV. törvény 47/A. § (2) bek.

¹⁸ Antal Szilvia – Bárd Petra: *Az életfogytig tartó szabadságvesztés*. Kézirat. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2008, 9. o.

¹⁹ Kiszely Pál: i. m. 49. o.

²⁰ 2012. évi C. törvény 38. § (4) bek. a) pont

szándékos elkövetés eredményeképpen kiszabott újabb szabadságvesztésre ítélet feltétele egy új fordulattal, a végrehajthatóság megszűnése előtti elkövetéssel²¹ egészült ki.

A büntetések tartamának növelése, illetve a kedvezmények körének szűkítése mellett egy újabb szankciófajtát, az elzárást is bevezette a jogalkotó. Az új intézmény a csekély súlyú cselekmények elkövetőivel szemben 5–90 nap közötti büntetési tétel kiszabásával alkalmazható.²² Nagy Ferenc szerint: „az új Btk. [...] a szabadságvesztésen kívül új, önálló büntetésként szabályozza az – eredetileg a szabálysértési jogban ismert és alkalmazott – elzárás büntetést. Így az új büntető kódexünk már nem egységes szabadságvesztést szabályoz, hanem büntetésként a szabadságelvonás több, azaz két külön változatáról rendelkezik”.²³ Mindez a gyakorlatban azt jelenti, hogy az ilyen rövid tartamú szabadságelvonásra ítélt befogadását, elkülönítését és szabadítását ugyanolyan feltételek mellett kell megoldania a büntetés-végrehajtási intézetnek, mint a szabadságvesztésre ítélt esetén. A jelenlegi tárgyi és személyi feltételek mellett azonban sokszor már az elkülönített elhelyezés megoldása sem egyszerű feladat. A büntetés-végrehajtás céljának²⁴ megvalósítása ilyen rövid idő alatt pedig szintén megkérdőjelezhető.

A börtönök zsúfoltságának növekedése irányába mutat a közérdekű munka szabályainak módosítása is. A közérdekű munka tartama emelkedett, a legkisebb mérték a korábbi 42 óra helyett 48 óra, a legnagyobb mérték 300 óra helyett 312 óra lett.²⁵ A ledolgozandó óraszámok emelkedése mellett az átváltás mértéke is szigorodott. Míg korábban 6 óra, az új szabályok értelmében 4 óra közérdekű munka helyébe lép egy napi fogházbüntetés.²⁶ Azaz a közérdekű munka helyébe lépő fogházbüntetést töltő elítéltek büntetésének tartama hosszabb lesz, mint a 2013. július elseje előtti közérdekű munkára ítélt, majd azt átváltoztatott elítélteknél. Sőt, a jogalkotó egy új, kötelező átváltási feltételt is beiktatott a törvénybe. Eszerint, ha az elítéltet a közérdekű munkára ítélet után elkövetett bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik, és a közérdekű munka büntetést még nem hajtották végre, a közérdekű munkát vagy annak hátralévő részét szabadságvesztésre kell átváltoztatni úgy, hogy négy óra közérdekű munkának egy napi szabadságvesztés felel meg. Az átváltoztatás után fennmaradó közérdekű munkának egy napi szabadságvesztés felel meg.²⁷ További szigorítás, hogy a közérdekű munkát az első munkahely kijelöléséről szóló határozat jogerőre emelkedésétől számított 2 éven belül végre kell hajtani. Amennyiben ez az elítélt hibájából nem következik be, kötelező az átváltás.²⁸

A börtönépesség számát növelő (vagy legalábbis nem csökkentő) intézkedések mellett azonban számos olyan rendelkezés is bekerült az új büntető jogszabályba, ami segít a túlzásfűlttség problémájának enyhítésében. A legjelentősebb módosítás a feltételes szabadságra bocsátás körében történt. A 2013. július 1-je után jogerőre emelkedett ítéletek esetében ugyanis rövidebb fogvatartásban töltött idő elteltével teszi lehetővé a jogalkotó a szabad életbe való visszatérés lehetőségét. A büntetés-végrehajtási intézetben tanúsított kifogástalan magatartása esetén az elítélt a büntetés kétharmadának, visszaesők esetén háromnegyedének kitöltése, de minimum 3 hónap

²¹ 2012. évi C. törvény 38. § (4) bek. d) pont.

²² 2012. évi C. törvény 46. §

²³ Nagy Ferenc: *Gondolatok a hosszú tartamú szabadságvesztésről és az európai börtönépességről*. In Börtönügyi Szemle, 2013/1. szám, 2. o.

²⁴ A büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. tvr. 19. § (1) A szabadságvesztés végrehajtásának célja az, hogy e törvényben meghatározott joghátrány érvényesítése során elősegítse az elítéltnak a szabadulása után a társadalomba történő beilleszkedését, és azt, hogy tartózkodjék újabb bűncselekmény elkövetésétől.

(2) A szabadságvesztés végrehajtása során elő kell segíteni az elítéltek személyiségéből, előéletéből, befogadást megelőző sajátos életkörülményeiből, életviteléből, így különösen rendszeres alkoholfogyasztásából vagy kábítószer-használatából, a közterületen életvitelszerű lakhatást folytató sajátos élethelyzetéből adódó hátrányok csökkentésére irányuló egészségügyi, gyógyító, rehabilitációs ellátását, személyiségfejlesztő programokon való részvételét.

²⁵ 2012. évi C. törvény 47. § (1) bek.

²⁶ 1979. évi 11. tvr. 67/D. §

²⁷ 2012. évi C. törvény 49. §

²⁸ 1979. évi 11. tvr. 60. § (5) bek.

után feltételes szabadságra bocsátható.²⁹ Ez a gyakorlatban jelentősen csökkenteni fogja a börtön- és különösen a fegyházbüntetés tartamát. Ami mégis problémás meglátásom szerint, hogy a végrehajtási fokozatok között nem differenciál kellőképpen a jogszabály. Véleményem szerint jó motivációs lehetőség volt a bv. alkalmazottak kezében a fokozatonkénti feltételes szabadságra bocsátás lehetősége. Egyben a büntetés súlyosságát is jobban tükrözte az objektíve eltérő időpontban bekövetkező szabadulás feltételes lehetősége.

Az enyhítés irányába mutat, hogy a kitiltás már nem mellékbüntetés, így szélesebb körben alkalmazható, akár önálló szankcióként is.³⁰ Eddig csak szabadságvesztés-büntetés mellett volt kiszabható. Szintén a túlsúfoltság ellen hat, hogy az ítélező bíróság különös méltánylást érdemlő esetben rendelkezhet arról, hogy az 5 évet meg nem haladó szabadságvesztés-büntetés fele részének letöltése után feltételes szabadságra bocsáthatóvá válik az elítélt.³¹ Az eddigi gyakorlat szerint legfeljebb 3 évet meg nem haladó szabadságvesztés kiszabása esetén mérlegelhetett az ítélező bíró ekképp.³²

A feltételes szabadság megszüntetése körében is enyhített a jogalkotó az új szabályok bevezetésekor. A feltételes szabadság megszüntetését csak a jogerős ítélet meghozatala után elkövetett bűncselekmény miatt a feltételes szabadság alatt elrendelt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélet esetén rendeli alkalmazni.³³ Eddig a jogerős ítélet meghozatala előtti elkövetői magatartást is figyelembe kellett venni.³⁴ Innentől a jogerős ítélet meghozatala előtti elkövetés esetén csak meg kell szakítani a feltételes szabadságot a jogerős ítélet letöltéséig. (Természetesen, a feltételes szabadság tartama alatti elkövetés továbbra is a feltételes szabadság megszűnését eredményezi.)

Az enyhítés irányába mutat az újabb – szabadságvesztéstől különböző – büntetések és intézkedések bevezetése is. Hiszen minél több fajta szankció közül választhat a bíróság, annál kevesebbszer szab ki szabadságvesztést. A sportrendezvények látogatásától való eltiltás ugyan speciális elkövetői magatartás esetén kiszabható büntetés, a jóvátételi munka azonban (a jogszabályi keretek között) bármely elkövető bármely tettehez kapcsolódóan alkalmazható intézkedés.³⁵

A hatályos Büntető törvénykönyv sok újdonságot hoz, ami jelentős változásokat generál a büntetés-végrehajtás területén is. Azt megmondani, hogy a „laborkörülmények” között kidolgozott, vagy egy más környezetből kiemelt modell miképp működik majd a gyakorlatban, még nem tudjuk. Az új törvény bevezetésének eredményeit is csak évek múlva fogjuk érezni a végrehajtásban. Felkészülni azonban lehet, és kell is. Új férőhelyek létrehozásával, a fogvatartói létszám bővítésével ki kell alakítani azt a fizikai környezetet, ami megfelelően szolgálja a büntetőjogi szabályok átalakítása mögött meghúzódó koncepciót.

²⁹ 2012. évi C. törvény 38. § (2) bek.

³⁰ 2012. évi C. törvény 38. § (3) bek.

³¹ 2012. évi C. törvény 38. § (3) bek.

³² 1978. évi IV. törvény 47. § (3) bek.

³³ 2012. évi C. törvény 40. § (1) bek. a) pont.

³⁴ 1978. évi IV. törvény 48. § (4) bek.

³⁵ 2012. évi C. törvény 58., 67., 68. §

Dr. Hautzinger Zoltán PhD tanszékvezető egyetemi docens,
Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Bevándorlási és Állampolgársági Tanszék

A katona büntetőjogi fogalmának metamorfózisa

I. Bevezetés – a katona büntetőjogi fejlődésének történeti evolúciója

A katonákra vonatkozó büntetőjogi rendelkezések egyik legfontosabb feladata, hogy megállapítsa azt a személyi kört, aki katonai bűncselekmény speciális alanya lehet. Ezt a katona büntetőjogi fogalmának megadásával teszi meg, amely definíció egyúttal irányadó a büntetőeljárás-jog és a büntetés-végrehajtási jog számára, hiszen megmutatja, hogy a katonákra vonatkozó sajátos rendelkezéseket milyen terhelti körrel szemben kell alkalmazni, illetve az egyes büntetőszankciókat konkrétan kikkel szemben kell végrehajtani.

A katonai büntetőjog magyarországi történeti fejlődése során kezdetben a katonai büntetőhatalom azokra terjedt ki, akik az aktuális uralkodó (vezér, király, fejedelem, császár) haderejének tagjai voltak, tekintet nélkül arra, hogy katonai kötelezettségüket tényleges katonaként vagy civil személyként (kisegítőként) teljesítették. Ez az elnagyolt szabályozás valójában a XX. század elejéig, a magyar katonai büntetőjogi szabályozás modernizációjáig jellemző maradt. Az 1912-ben megalkotott katonai büntetőeljárás törvények a katona büntetőjogi fogalmát már cizelláltan határozták meg. Ennek megfelelően a „hadseregi büntetőbíráskodás”¹ személyi hatálya alá a közös hadsereg és a haditengerészet tényleges állományú tagjai tartoztak, míg a „honvéd büntetőbíráskodás”² a honvédség, a népfelkelés és a csendőrség tényleges (tartós szolgálati, hadilétszám kiegészítéséül behívott stb.) egyéneire terjedt ki.

A katona büntetőjogi fogalma a második világháborút követően egészen a rendszerváltoztatásig több ízben is átalakult. Az ötvenes években ide tartoztak a Néphadsereg, az Államvédelmi Hatóság, a rendőrség, a hivatásos légtalpi szervezet, az állami tűzoltóság, a pénzügyőrség tagjai, a letartóztató-intézetek alkalmazottai, a hadifoglyok, valamint a katonai letartóztatásban lévő polgári személyek.³ A hatvanas évektől⁴ a nyolcvanas évekig katonák voltak a fegyveres erők tényleges állományú és a rendészeti testületek tagjai. A rendszerváltáskor a katona fogalmának meghatározása a fegyveres erők (néphadsereg, határőrség) tényleges állományú, valamint a rendőrség hivatásos állományú tagjaira, továbbá azokra terjedt ki, akik nem a fegyveres erőknél teljesítették katonai szolgálatukat. Ez a meghatározás idővel letisztult, és a katonai rezsimszabályok egyes szervezetekre (büntetés-végrehajtási szervezet, polgári nemzetbiztonsági szolgálatok) történt kiterjesztése eredményeként napjainkra konkrétabbá vált.

A 2013. július 1-jén hatályát veszítő Büntető törvénykönyv (régii Btk.) szerint katona a Magyar Honvédség tényleges állományú tagja, valamint a Rendőrség, a büntetés-végrehajtási szervezet és a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos – azaz az érintett munkáltatóval nem munkaviszonyban, hanem szolgálati viszonyban álló – tagja.⁵ Ezek szerint a katonai bűncselekmények tárgyi súlya nemcsak a klasszikus katonai vagy honvédelmi szervezeteknél értelmezhető, hanem azoknál a katonailag hierarchizált – *Farkas Ádám* megfogalmazása szerint

¹ A közös haderő katonai bűnvádi perrendtartásáról szóló 1912. évi XXXII. törvénycikk 10–13. §-ai

² A honvédség katonai bűnvádi perrendtartásáról szóló 1912. évi XXXIII. törvénycikk 10–17. §-ai

³ Az 1951. évi III. törvénybe iktatott büntető perrendtartás hatálybaléptetéséről, végrehajtásáról és a katonai büntető eljárásban való alkalmazásáról szóló 1951. évi 31. számú törvényerejű rendelet 20. § (1)–(2) bek.

⁴ A büntető eljárásról szóló 1962. évi 8. számú törvényerejű rendelet hatályba lépését követően

⁵ Vö. a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 122. § (1) bek.

katonai karakterű⁶ – szervek körében is, ahol a szolgálati rend és fegyelem fenntartása és ebből következően a szolgálati feladatok eredményes teljesítésének a biztosítása követelményként jelentkezik. Megjegyzendő azonban, hogy – némileg érthetetlen módon – nem minden katonai rendfokozatot viselő személy tartozott e körbe. Így nem minősültek a régi Btk. szerint büntetőjogi értelemben katonának a pénzügyőrök (azaz a Nemzeti Adó- és Vámhivatal hivatásos állományú tagjai), valamint a katasztrófavédelmi szervezet hivatásos állományú tagjai sem, holott e személyek – a katonai rendfokozat viselésén túl – katonai jellegű alá-fölérendeltségben szervezeten, katonai jellegű szolgálati feladatokat látnak el.

Ezutóbbi hiátus javítására történeti jelentőségűnek ígérkezhetett volna a 2013. július 1-jén hatályba lépett Büntetőkódex⁷ (új Btk.), amely azonban a katona büntetőjogi fogalmára vonatkozóan példa nélküli, már-már megmosolyogtató módosításokat szenvedett el még a törvénykönyv hatályba lépése előtt.

II. A katona büntetőjogi fogalma a törvény előterjesztésében

Az új Btk. tervezetének előkészítése alapos szakmai munka eredményeként született meg.⁸ Ez a katona büntetőjogi fogalmán is látszott, mivel az előterjesztés 131. § (1) bekezdése katonának minősülő személynek rögzítette mindazoknak a szervezeteknek a tagjait, amelyek katonai természetűek lehetnek. Ezzel összhangban katonának minősülhetett a Magyar Honvédség tényleges állományú, a rendőrség, a büntetés-végrehajtási szervezet, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv, a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok, valamint a Nemzeti Adó- és Vámhivatal hivatásos állományú tagja.⁹

Az előterjesztés indokolása szerint a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény 3. §-a alapján katonai szolgálatot a Honvédség szervezeteinél kell teljesíteni, így fegyveres erő jelenleg kizárólag a Magyar Honvédség. A Honvédség tényleges állományába tartoznak a hivatásos katonák, a szerződéses katonák, a szolgálatot teljesítő önkéntes tartalékos katonák, a katonai felsőoktatási intézmény honvédségi ösztöndíjas, valamint szakképzésben részt vevő hallgatói, a katonai középfokú oktatási intézmények hallgatói, a megelőző védelmi helyzet és rendkívüli állapot idején a hadköteles katonák, valamint – külön törvény szerint – a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálatok katonái. A Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény rögzíti, hogy a rendőrség személyi állományában hivatásos rendőrök teljesítenek szolgálatot, akik a büntető anyagi jog szerint katonák. A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény értelmében a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok, így az Alkotmányvédelmi Hivatal, a Nemzetbiztonsági Szolgálat és az Információs Hivatal hivatásos állományú tagjai is katonának minősülnek a büntetőtörvény alkalmazásában, valamint a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvényre tekintettel a büntetés-végrehajtási szervezet hivatásos állományú tagjai is. A Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló 2010. évi CXXII. törvény értelmében a Nemzeti Adó- és Vámhivatal államigazgatási és fegyveres rendvédelmi feladatokat is ellátó kormányhivatal, így annak személyi állományába tartozó, szolgálati viszonyban álló, hivatásos állományú tagok is katonának minősülnek. A katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény rendelkezései szerint a hivatásos katasztrófavédelmi szerv államigazgatási feladatot is ellátó rendvédelmi szerv, amelynek tagjai hivatásos

⁶ Farkas Ádám: *A katonai büntetőjog és igazságszolgáltatás helye, szerepe és létjogosultsága az állam és társadalom rendszerében.* http://mhht.eu/hadtudomany/2012_e_Farkas_Adam.pdf (2013. június 28.)

⁷ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény

⁸ Erről bővebben lásd Györgyi Kálmán: *Az új Büntető Törvénykönyv kodifikációjának története.* <http://ujbtk.hu/dr-gyorgyi-kalman-az-uj-bunteto-torvenykonnyv-kodifikaciojanak-tortenete/> (2013. június 28.)

⁹ Vö. <http://konyvtar.bpugyvedikamara.hu/wp-content/uploads/2012/02/BTKeloterjesztes-tervezet.pdf> (2013. június 28.)

állományúak, kormánytisztviselők, köztisztviselők és közalkalmazottak, ezért a hivatásos katasztrófavédelmi szerv hivatásos állományú tagjai katonák a büntetőtörvény alkalmazásában.

A fentiekben ismertetett előterjesztéssel az új Btk. egységesen minősítette volna a katonai karakterű szervezetek katonai rendfokozatot viselő személyeit, és tekintettel lett volna a pénzügyőrök és a katasztrófavédelmi szervezetek hivatásos állományú tagjai körében is arra, hogy normaszegésük ugyanúgy sérti a szolgálat rendjét, mint más katonák esetében, és a felelősségre vonási eljárás gyorsaságához is hasonlóan fontos érdekük fűződik. E szervek hivatásos beosztottainak katonai regulációja továbbá azért is volt támogatható, mivel a szabálysértési jog terén kivétel nélkül a katonai fegyelem hatálya alá tartoznak. A szabálysértési törvény alkalmazásában ugyanis katona a Magyar Honvédség tényleges állományú tagja, a rendőrség, a katasztrófavédelmi szerv, a büntetés-végrehajtási szervezet, a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok és az Országgyűlési Őrség hivatásos állományú tagja.¹⁰ Ehhez kapcsolódik továbbá egy büntetőkollégiumi vélemény is, amely szerint, ha a fegyveres szervek hivatásos (szerződéses) állományú tagjának bűncselekményként vád tárgyává tett magatartása csupán szolgálati helyen, illetőleg szolgálattal összefüggésben elkövetett szabálysértést valósított meg, a bíróságnak az ügy iratait fegyelmi eljárás lefolytatására az illetékes fegyelmi hatósághoz (parancsnokhoz, vezetőhöz) kell megküldenie.¹¹

III. A katona büntetőjogi fogalma az új Btk. kihirdetésekor

A szakmai egyeztetéseket követően elfogadott előterjesztés szövegéhez képest azonban a katona büntetőjogi fogalma teljesen más szövegezéssel került az Országgyűlés elé, amely már nem változott az új Btk. kihirdetésekor sem. Az alig pár hónapot élt törvényhely szerint katona (lett volna)

- a) a Magyar Honvédség tényleges állományú tagja,
- b) a rendőrség hivatásos állományú tagja, ha csapaterős feladatot hajt végre, vagy őrszolgálatot lát el,
- c) a büntetés-végrehajtási szervezet hivatásos állományú tagja, ha kötelékben lép fel, tömegoszlátást végez, vagy őrszolgálatot lát el,
- d) a hivatásos katasztrófavédelmi szerv tagja, ha konkrét veszélyelhárítást végez, vagy meghatározott fokozatú készenlétben van.

A kihirdetett törvény indokolása e szabályozást úgy kommentálta, hogy katona – a Magyar Honvédség tényleges állományú tagja mellett – csak bizonyos feltételek mellett lehet a rendőrség hivatásos állományú tagja (ha csapaterős feladatot hajt végre, vagy őrszolgálatot lát el), a büntetés-végrehajtási szervezet hivatásos állományú tagja (ha kötelékben lép fel, tömegoszlátást végez, vagy őrszolgálatot lát el), és a hivatásos katasztrófavédelmi szerv tagja (ha konkrét veszélyelhárítást végez vagy meghatározott fokozatú készenlétben van). Ez utóbbi tulajdonképpen a minősített időszakban, illetve a katasztrófaveszély időszakában történő feladatellátást jelenti. Nem került ugyanakkor bővebb kifejtésre, hogy milyen helyzet lehet az, amikor a büntetés-végrehajtási szervezet hivatásos állományú tagjának kötelékben kell fellépnie, avagy tömegoszlátást kell végeznie, hiszen e tevékenységek alapvetően idegenek e rendvédelmi szerv általános funkcióitól.

Az idézett indokolás arra vonatkozóan sem tartalmazott információt, hogy a jogalkotó milyen megfontolásból szakított azzal a korábbi gyakorlattal, miszerint a katonai státusz nem szervezeti hovatartozás, hanem szolgálati tevékenység függvénye. Katonai bűncselekmény alanya tehát a rendőr, a börtönőr vagy a tűzoltó csak meghatározott feladat teljesítésével összefüggésben lehetett volna, míg más tevékenység – például rendőri járőrszolgálat, avagy az általános büntetés-végrehajtási szolgálati tevékenység folytatása – kapcsán nem. Ez a helyzet pedig óhatatlanul

¹⁰ A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény 28. § (1) bek.

¹¹ BKv 46. (BK 135.)

kiváltotta volna az egyes szervek hivatásos állományú tagjainak felesleges büntetőjogi differenciálását, másfelől még jobban erősítette volna a büntetőjogi és a szabálysértési jogi szabályozás közötti logikai ellentétet.

Az új Btk. kihirdetésekor szövege nem csak a fentiek vonatkozásában aratott osztatlan ellenérzést a katonai büntetőjog elméleti és gyakorlati művelői körében. Érvként volt felhozható, hogy ez a szabályozás a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagjainak és a pénzügyőrök mellőzésével visszalépést jelent, de a legjelentősebb kritika mégis az volt, hogy újfent figyelmen kívül maradt e szabályozási módszerrel az érintett fegyveres szervek közös védelmi természetű funkciók eredője, amely a katonai büntetőjog által sajátos felelősségi rendszert és magasabb szintű jogi garanciákat igényel.¹²

IV. A katona büntetőjogi definiálásának korrekciója

A fenti kritikák fényében is csak helyeselhető lehetett, hogy az előbbiekben értékelt fogalom még a törvény hatályba lépése előtt módosításon ment keresztül. Ennek értelmében „*katona a Magyar Honvédség tényleges állományú, a rendőrség, az Országgyűlési Őrség, a büntetés-végrehajtási szervezet, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv, a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok, valamint a Nemzeti Adó- és Vámhivatal hivatásos állományú tagja.*”¹³

A módosító törvény indokolása helyesen szögezi le, hogy az eredeti szabályozás indokolatlan differenciálást okoz az egyes rendvédelmi vagy fegyveres rendvédelmi feladatot ellátó szervek és az egyes rendvédelmi szervek különböző feladatokat ellátó tagjai között abban a tekintetben, hogy a függelemsértő vagy előjárói bűncselekmények üldözése vagy a felelősségre vonás lehetősége csak szűkebb keretek között érvényesülhetne.

Az új Btk. fent citált, megváltoztatott rendelkezése a korábbi – indokolatlan, egyben nehezen értelmezhető – szöveghez képest így, az előterjesztéssel összhangban, egy jelentős, már-már paradigmaszerű bővítést eredményezett a katona büntetőjogi fogalmában. Egyfelől ismételten visszatért ahhoz az elvhez, hogy a katonai minőség nem tevékenységhez, hanem szervezethez való hovatartozás alapján ítélt meg, másfelől bevonta e körbe az újonnan létrejött Országgyűlési Őrség mellett¹⁴ a Nemzeti Adó- és Vámhivatal hivatásos állományú tagjait. Ezen túlmenően a katonai státuszt egységesen értelmezte a katasztrófavédelmi szervezet hivatásos állományú tagjaira, és újra bevette a katona büntetőjogi fogalmába a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagjait.

V. A katona büntetőjogi fogalmának ismételt módosítása

A 2012. év végén megalkotott katonai büntetőjogi definíció ugyanakkor minden szakmai és tudományos helyeslés ellenére sem érthette meg az új Btk. hatályba lépését. Újabb fordulatot az jelentett, hogy egy – már 2013. évi – törvényi módosítással a jogalkotó kiemelte a katonák köréből a Nemzeti Adó- és Vámhivatal hivatásos állományú tagjait.¹⁵ Sajnálatos azonban, hogy az újabb törvényi módosítás indokolása e lépés jogalkotói szándékáról semmit nem közöl, így egyfelől csak találgatni lehet annak szakmai hátteréről, másfelől újfent le lehet szögezni mindazokat az érveket, amelyek miatt korábban helyteleníteni lehetett a pénzügyőrök katonai büntetőjogi körön kívüli kodifikálását.

¹² Farkas Ádám: *Észrevételek és javaslatok az anyagi büntetőjogkodifikáció katonai vetületeihez*. 36. o. In Diskurzus 2012/1. szám, 31–39. o.

¹³ Vö. A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény hatálybalépéséhez kapcsolódó átmeneti rendelkezésekről és egyes törvények módosításáról szóló 2012. évi CCXXIII. törvény 318. § (10) bek.

¹⁴ Az Országgyűlési Őrséget az Országgyűlésről szóló 2012. évi XXXVI. törvény XIII. fejezete hozta létre.

¹⁵ Az egyes büntető tárgyú törvények módosításáról szóló 2013. évi LXXVIII. törvény

Ezek az érvek pedig alapvetően abban összegezhetőek, hogy egyrészt e lépéssel a hivatásos pénzügyőrökre, fegyveres rendvédelmi jellegű szolgálatuk ellenére, sajátos megkülönböztetésük révén továbbra sem terjed ki a katonai büntetőjog személyi hatálya, ezzel kívül maradnak a sajátos katonai büntetőjogi elvek határolta szabályozási rendszeren. Másrészt a Nemzeti Adó- és Vámhivatal hivatásos állományú tagjai esetében továbbra sem lesz értelmezhető büntetőjogi szempontból a fegyveres szolgálatra és a szigorúan hierarchizált szervekre jellemző katonai rend védelme avagy a parancsnoki felelősség elve.¹⁶

Nem lett azonban prolongálva az a logikai ellentét, amely a büntetőjogi és a szabálysértési jogi szabályozás között tapasztalható, mivel a szabálysértési törvény katonákra vonatkozóan fent citált rendelkezései körében sem szerepelnek a pénzügyőrök. Ennek ellenére a téma szempontjából legfontosabb kritika továbbra is fennmaradt, miszerint ami az egyik katonai karakterű szerv esetén bűncselekménynek minősül, az a másik esetében csak munkahelyi fegyelmi vétségnek számít. Különösen éles ez az ellentét olyan szolgálati helyek (határátkelőhelyek, mélységi ellenőrzési helyek stb.) vonatkozásában, ahol a pénzügyőrök és a rendőrség hivatásos állományú tagjai egyszerre látják el feladatukat.

VI. Összegzés

Az új Btk. 2013. július 1-jén katonákra vonatkozóan hatályba lépett szövegezése jelentős átalakuláson ment keresztül a törvény tervezetének szakmai és társadalmi egyeztetésétől kezdődően. Állandó elem volt mindenkor az, hogy a katona büntetőjogi definiálása evidenciaként kezelte a Magyar Honvédség tényleges állományú tagjait, de eltérő tartalommal rendelkezett más fegyveres (rendvédelmi) szervek hivatásos állományú tagjai vonatkozásában.

A legkevésbé indokolható szöveg a törvény kihirdetésekor változata volt, amely a katona büntetőjogi meghatározását egyes rendvédelmi szervek esetében nem a szervezeti hovatartozáshoz vagy hivatástudathoz, hanem bizonyos tevékenységhez kötötte. E szokatlan, egyben vitatható megoldás indokolatlan megkülönböztetést okozott volna egyes rendvédelmi szervek, illetve azok tagjai között, így csak helyeselhető volt az a 2012. évi módosítás, amely az Országgyűlési Őrség bevonása mellett visszaállította a szakmai egyeztetés során, az új Btk. előterjesztésében rögzített változatot. Ehhez képest pedig visszalépést jelent, hogy a szakmai és logikai indokok ellenére a jogalkotó egy újabb, immár 2013. évi döntéssel, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal hivatásos állományú tagjainak katonai büntetőjogi – és később szabálysértési – deregulációjával visszaállította a rendvédelmi szervek differenciálását, és felélesztette mindazokat az elméleti, szakmai és logikai érveket, amelyek a katonai karakterű szervek katonai büntetőjogi szabályozása mellett szólnak. E tanulmány is ezutóbbi irányvonalat képviseli.

¹⁶ A katonai büntetőjog alapelveiről lásd bővebben Hautzinger Zoltán: *A katonai büntetőjog rendszertana*. AndAnn, Pécs, 2010, 15–37. o.

Dr. Inzelt Éva egyetemi tanársegéd,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Kriminológiai Tanszék

A társadalom korrózióvédelme. Segít-e az új Btk. a korrupció visszaszorításában?

I. Bevezetés

Korrózióknak nevezzük a különböző anyagok, többnyire fémek esetében a környezet hatására bekövetkező káros kémiai változásokat. A korrupció egyik általánosan elfogadott értelme szerint „olyan törvénybe vagy közerkölcsbe ütköző cselekedet, aminek során valaki pénzért vagy más juttatásért vagy juttatására való kilátásért cserébe jogosulatlan előnyhöz juttat másokat”.¹

Mindkét szó latin eredetű, a korrózió a latin *corrosio* (szétrágás) összetett szóból ered. Eredetileg *Polübiosztól* átvéve *Niccolò Machiavelli* használta a *corruzione* szót a kormányzás romlására. A XVIII. századra alakult ki a szó mai használata. A *corruptio* romlottságot, megvesztegetést jelent, mely a *corrumpo* kárt tesz valamiben, elront, elcsúfít igéből származik.

A latin eredeten kívül azonban más is összeköti a két fogalmat. Mindkettő óriási gazdasági károkat okoz. A korrózió ellen például megfelelő védőbevonatokkal lehet védekezni, a korrupció ellen a szigorú büntetőjogi szankciókkal?

Figyeljünk fel azonban arra, hogy a korrózió keletkezése nagymértékben összefügg a környezeti hatásokkal. Ha nem sózzuk az utat, az autók vagy a hidak nem korrodálódnak jelentős mértékben télvíz idején. Ha a társadalom tagjainak morális szintje megfelelő, akkor eleve szóba sem jöhet a korrupció. Ilyen tradíciónak a kialakulása azonban hosszú ideig tartó nevelés, meggyőzés eredménye.

Korrupció valószínűleg azóta van, amióta emberi együttélés. Hiszen Mózes V. könyvében ez áll: „ne fogadj el vesztegetést”. De idézhetjük *Horatius* „...nem lesz elég soha” című versét is:

„...s nő a gonosz vagyon,
nőttön-nő, de – csodálatos –
bárhogy nő-dagad is, nem lesz elég soha.”²

Van sajnos egy jelentős különbség is a korrózió és a korrupció között: míg a rozsda látszik, a korrupció – nagy része – láthatatlan.

II. A korrupció fogalma

A korrupció fogalmát gyakran használják közéleti diskurzusban, tudományos művekben vagy a médiában. A korrupciónak nem alakult ki egységes fogalma, melynek egyrészt az az oka, hogy egy-egy társadalomban eltérő, hogy mely magatartásformákat tekintünk korruptnak, másrészt a megközelítési módok is különbözőek lehetnek.

*Szente Zoltán*³ az alábbi csoportokba rendezte a definíciókat: közhivatal-központú, a közérdeken alapuló, a piaci szempontú, a jogi megközelítés, a közvélemény szerinti álláspont, a

¹ *Javaslatok a korrupciós kockázatok kezelésére.* (szerzők a DeloitteZrt. szakértői) Állami Számvevőszék Projektiroda, 2012, 12. o.

² Carminum III.24, Kardos László fordítása

³ Szente Zoltán: *Fogalmi kísérletek a korrupció meghatározására és az önkormányzati korrupció fogalma.* Forrás: http://integritas.asz.hu/uploads/files/05_resztan_szente_onkormanyzatikorruptiofogalma_060831.pdf

morális és a neofunkcionalista definíciók. A közhivatal-központú megközelítésben a hivatali kötelezettségzegés áll a középpontban; a közérdekre alapozott definíciók a közérdek sérelmét hangsúlyozzák; a piaci alapú vagy közgazdasági felfogás szerint a Megbízó–Megbízott–Ügyfél modellben a megbízott akkor válik korrupttá, ha megbízója érdekeit feláldozza saját előnyéért; a korrupció mint cserefolyamatban a hivatalnok a korlátozottan rendelkezésre álló közösségi források elosztása feletti rendelkezési jogát vagy befolyását saját egyéni érdekében pénzre vagy más személyes előnyre cseréli; a közvélemény-központú megközelítésben korrupció az, amit a közvélemény annak tart; a jogi fogalom gyakorlatilag a korrupciós bűncselekmények büntetőtörvényi tényállásait jelenti.

A korrupcióra vonatkozó definíciók másik lehetséges csoportosítása a jogi, szociológiai, kriminológiai valamint a közgazdaságtani fogalmak.

A korrupció jogi fogalma alatt a mindenkor hatályos büntetőtörvénykönyv (továbbiakban: Btk.) normatív rendelkezései az irányadók. Érdemes leszögezni, hogy nemcsak a vesztegetés vagy a befolyással üzérkedés, hanem a hivatali visszaélés, a sikkasztás vagy a zsarolás is ide sorolható egyes szerzők szerint.⁴

A korrupció szociológiai fogalmát illetően *Gombár Csaba* a korrupciót mint közrosszt⁵ definiálja. Azt állítja továbbá, hogy „a korrupció politikai természetű jelenség, s valamiként politikailag mindig formált társadalomban mint a közérdeknek, a közjónak az ellentétje mindig és mindenhol fellelhető. Ennek megfelelően a korrupció nem köthető valamely történelmi korszakhoz, sajátos kultúrához vagy valamilyen konkrét uralmi szerkezethez”.⁶

Hankiss Elemér a korrupciót olyan aktusként definiálja, „amelynek során a javak társadalmilag rögzített elosztásrendjét egy, az elosztásért felelős személy valaki javára megsérti, s ezért a kedvezményezettől valamilyen ellenszolgáltatást kap vagy legalábbis vár cserébe”.⁷ A korrupció megjelenési formáit tekintve hivatalnoki, üzleti és politikai korrupciót különböztet meg.⁸ A hivatalnoki korrupció esetén a hivatalnokok kezdeményezik a korrupciót, a mindennapi élet minden területén teszik ezt a hozzájuk forduló ügyfelekkel. Az üzleti korrupció esetén az üzletemberek, vállalkozók kezdeményezik a korrupciót és vesztegetik meg a hivatalnokokat vagy a politikai hatalmat.

*Kránitz Mariann*⁹ szerint „a korrupció – össztársadalmi szinten – másodlagos jövedelem, újraelosztási rendszer, aminek léte az elsődleges elosztási rend függvénye”. Egyedi szinten való meghatározásában azt hangsúlyozza, hogy legalább két személy részvétele szükséges, ahol az egyik fél (passzív fél) döntési jogosultsággal rendelkezik, a szükségletkielégítés, a felek hathatós együttműködése, konspiráció jellemzi a cselekményt. Ezen jellemzői miatt a korrupció óriási latenciával rendelkezik.

A legáltalánosabb fogalomként a Transparency International által bevezetett „ráruházott hatalommal való visszaélés egyéni haszonszerzés céljából” (abuse of entrusted power for private gain)¹⁰ általános definíciót használják a jelenség meghatározásához.

Érdekes kérdés annak vizsgálata, hogy Magyarországon milyen magatartásformákat tekint a társadalom és a jogalkotó korrupciónak? A büntetőjogi szabályok meghatározása és a jogalkalmazás kiemelkedő jelentőséggel és hatással bír e téren.

⁴ Soós István – Hazafi Zoltán: *A korrupció elleni küzdelem elvei és módszerei, a közszolgálati etika érvényesítése. Tankönyv a köztisztviselők továbbképzéséhez*. Magyar Közigazgatási Intézet, Budapest, 2006. Forrás: http://www.nki.gov.hu/images/tudasbazis/archiv/3/3_korrupcio_tankonyv

⁵ Gombár Csaba: *A korrupció mint közrosszt*, 69. o. In Gombár Csaba – Hankiss Elemér – Lengyel László – Volosin Hédi (szerk.): *Írások a korrupcióról*. Korridor-Helikon, Budapest, 1998

⁶ Gombár: i. m. 72. o.

⁷ Hankiss Elemér: *Társadalmi csapdák. Diagnózisok*. Magvető Kiadó, Budapest, 1983, 91. o.

⁸ Hankiss: i.m. 84–86. o.

⁹ Kránitz Mariann: *A korrupciós bűnözés*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1988

¹⁰ http://www.transparency.org/about_us

III. A korrupció elleni küzdelem nemzetközi követelményei

A konkrét normatív szabályok áttekintése előtt érdemes számbavenni azon nemzetközi egyezményeket, melyeket hazánk ratifikált és így jogalkotási kötelezettséggel járnak.

A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) tagállamai, valamint Argentína, Brazília, Bulgária, Chile és Szlovákia által Párizsban, 1997. november 21-én elfogadott – a külföldi hivatalos személyek megvesztegetése elleni küzdelemről szóló – Egyezmény kihirdetéséről a 2000. évi XXXVII. törvény gondoskodott. Ezen Egyezmény ratifikálásával Magyarország vállalta, hogy a külföldi hivatalos személyek megvesztegetését bűncselekménynek nyilvánítja.

Az Európa Tanács Strasbourgban, 1999. január 27-én kelt Korrupcióról szóló Büntetőjogi Egyezményét hazánk 2000. november 22-én ratifikálta, kihirdetését a 2002. évi XLIX. törvénnyel tette meg, mely 2002. július 1-jétől hatályos.

Az Egyezmény preambuluma hangsúlyozza, hogy „a korrupció fenyegeti a jogbiztonságot, a demokráciát, az emberi jogokat, aláassa a megfelelő közigazgatás, a tisztesség és a társadalmi igazságosság elveit, akadályozza a gazdasági fejlődést, torzítja a versenyt és veszélyezteti a társadalom demokratikus intézményeinek, valamint erkölcsi alapjainak stabilitását”. Az Egyezmény elsődleges céljának egy közös büntetőpolitika kialakítását tartja, mely a társadalom védelmét biztosítja a korrupcióval szemben. A korrupció elleni hatékony küzdelem érdekében az Egyezményt ratifikáló tagállamok vállalják, hogy megteszik azokat a jogalkotási és egyéb intézkedéseket, amelyek ahhoz szükségesek, hogy a hazai és külföldi köztisztviselők, közgyűlések tagjai aktív/passzív vesztegetése, a magánszektorban megjelenő aktív/passzív vesztegetés, a nemzetközi szervezetek tisztségviselőinek, a nemzetközi parlamenti közgyűlések tagjainak, a nemzetközi bíróságok bírúinak és tisztségviselőinek vesztegetése, továbbá a befolyással üzérkedés bűncselekménynek minősüljön az ország belső joga szerint (2–13.cikk). Emellett meg kell hoznia azon jogszabályokat, amelyek a korrupcióból származó jövedelem tisztára mosásának megakadályozására, valamint a jogi személyek büntetőjogi felelősségére vonatkoznak. Az Egyezmény meghatározza a nemzetközi együttműködés kereteit: kölcsönös jogsegély, kiadatás, közvetlen információcsere, közvetlen érintkezés és tájékoztatás (25–31. cikk). Az Egyezményben foglaltak végrehajtásának ellenőrzésével a Korrupció Elleni Államok Csoportját (továbbiakban: GRECO-t) bízta meg (24. cikk).

Az Európa Tanács Strasbourgban, 1999. november 4-én kelt, Korrupcióról szóló Polgári Jogi Egyezményét hazánk a 2004. évi L. törvénnyel hirdette ki, mely 2004. április 1-jétől hatályos. Az Egyezmény célja, hogy mindegyik fél belső joga szerint hatékony jogorvoslatot biztosít azoknak a személyeknek, akik korrupció miatt kárt szenvedtek (1. cikk). A korrupció fogalmát az Egyezmény 2. cikke definiálja: „megvesztegetés, egyéb jogtalan előny, illetve kilátásba helyezett megvesztegetés, egyéb jogtalan előny közvetlen vagy közvetett kérése, felajánlása, adása vagy elfogadása, amely a megvesztegetés, egyéb jogtalan előny, illetve kilátásba helyezett megvesztegetés, egyéb jogtalan előny elfogadjától elvárt kötelesség vagy magatartás megfelelő teljesítését akadályozza”.

Az ENSZ Meridában, 2003. december 10-én kelt Korrupció Elleni Egyezményét (továbbiakban: UNCAC) hazánk a 2005. évi CXXXIV törvénnyel hirdette ki. Az Egyezmény a Magyar Köztársaság vonatkozásában 2005. december 14-én lépett hatályba. A UNCAC preambulumban hangsúlyozza, hogy „a korrupció súlyos gondot és fenyegetést jelent a társadalmak stabilitására és biztonságára, aláassa a demokrácia intézményeit és a demokratikus értékeket, az erkölcsi értékeket és az igazságosságot, továbbá veszélyezteti a fenntartható fejlődést és a jogállamiságot [...], a korrupció azon eseteire, amelyek állami erőforrások jelentős hányadát kitevő eszközök hatalmas mennyiségét érinthetik, ezért ezeknek az államoknak a politikai stabilitását és fenntartható fejlődését fenyegetik, abban a meggyőződésben, hogy a korrupció többé nem helyi ügy, hanem egy olyan, minden társadalmat és gazdaságot érintő, országokon átívelő jelenség, amelynek megelőzéséhez és megfékezéséhez elengedhetetlen a nemzetközi

együttműködés”. Az 1. cikk szerint az Egyezmény céljai a következők: „a) elősegíteni és megerősíteni a korrupció hatékonyabb és hatásosabb megelőzésére és felszámolására irányuló intézkedéseket; b) elősegíteni, megkönnyíteni és támogatni a nemzetközi együttműködést és technikai segítségnyújtást a korrupció megelőzése és a korrupció ellen folytatott harc során, beleértve a vagyontárgyak visszaszerzését is; valamint c) elősegíteni a közügyekben és aköztulajdonnal kapcsolatban a becsületességet, a számonkérhetőséget és a közügyek és köztulajdon helyes kezelését”.

Az ET és az OECD Egyezményektől eltérően az ENSZ Egyezmény a korrupció elleni küzdelem vonatkozásában a megelőző intézkedéseket hangsúlyozza. Ennek szellemében először – II. fejezetében – a megelőző intézkedéseket és ezzel kapcsolatos ajánlásait fejti ki úgy, mint a megelőző jellegű korrupcióellenes politikák és gyakorlat bevezetése; a korrupció megelőzésével foglalkozó testületek működésének szorgalmazása; az állami szektorban dolgozók toborzására, előmenetelére, nyugdíjazására vonatkozó átlátható és objektív szabályok, a hivatalos személyek feddhetetlen, becsületes és felelősségüket támogató magatartási szabályok meghozatala; a közbeszerzés és a közpénzek kezelésére vonatkozó elvek, információk közzététele, mely a közigazgatás szervezeteinek, működésének és döntéshozatali eljárásainak átláthatóságát teszi lehetővé; a bírósági és ügyészségi szervekre vonatkozó intézkedések; a magánszektorban a számviteli és könyvvizsgálati előírások megerősítését és szükség szerint az ezekhez kapcsolódó hatékony, arányos és visszatartó polgári jogi, közigazgatási vagy büntetőjogi szankciók meghozatalát szorgalmazza; a pénzmosás megelőzésére vonatkozó intézkedések; továbbá hangsúlyozza a civil társadalom részvételét a korrupció elleni küzdelemben. Az Egyezmény III. fejezete az egyes cselekmények bűncselekménnyé nyilvánításának eseteit tartalmazza, melyek az alábbiak: országos szervek hivatalos személyeinek megvesztegetése; a külföldi hivatalos személyek és nemzetközi közjogi szervezetek tisztviselőinek megvesztegetése; a vagyontárgy hivatalos személy általi elsikkasztása, jogtalan elsajátítása vagy egyéb eltulajdonítása; a befolyással üzérkedés, a hivatali visszaélés, a jogellenes meggazdagodás, a megvesztegetés a magánszektorban; a vagyontárgy elsikkasztása a magánszektorban; a bűncselekményből származó jövedelmek tisztára mosása; az igazságszolgáltatás akadályozása; a jogi személyek felelőssége; valamint a bejelentő személyek védelme. Az Egyezmény 34. cikkében a korrupciós cselekmény következményei címszó alatt arról rendelkezik, hogy „figyelemmel a harmadik személyek jóhiszeműen szerzett jogaira, a részes államok – hazai joguk alapelveinek megfelelően – intézkedéseket hoznak a korrupció következményeinek rendezése érdekében. Ebben az összefüggésben a részes államok a korrupciót a jogi eljárások során elégséges tényezőnek tekinthetik ahhoz, hogy egy szerződést megsemmisítsenek vagy hatályon kívül helyezzenek, koncessziót vagy hasonló aktust visszavonjanak, vagy hogy egyéb jogorvoslati intézkedést tegyenek.” Vagyis a felelősségre vonáson kívül olyan helyzetet szükséges teremteni, mintha a korrupciós cselekmény nem történt volna meg. Ezzel is minimalizálva a károkat és annak lehetőségét, hogy az elkövetőknek a büntetőjogi szankciók vállalása mellett is megérje ezen cselekményeket elkövetni. Az Egyezmény IV. fejezetében a nemzetközi együttműködés kereteit fekteti le például kiadatás, elítélt személyek átadása, büntetőeljárások átadása, közös nyomozás tekintetében. Az Egyezmény rendelkezik továbbá a vagyon visszajuttatásáról (V. fejezet), valamint az Egyezmény hatékony végrehajtása érdekében a részes államok részvételével rendszeresen tartott konferenciákról.

IV. Az új és régi büntetőtörvény korrupciós bűncselekményekre vonatkozó szabályainak összehasonlítása¹¹

Az 1978. évi IV. törvény a korrupciós jellegű bűncselekményeket a XV. fejezetben (Az államigazgatás, az igazságszolgáltatás és a közélet tisztasága elleni bűncselekmények) két önálló cím (A közélet tisztasága elleni bűncselekmények, VII. cím, valamint A nemzetközi közélet tisztasága elleni bűncselekmények, VIII. cím) alatt tárgyalta. A 2012. évi C. törvény (új Btk.) csupán egyetlen, a XXVII. fejezetében „A korrupciós bűncselekmények” fejezetnév alatt szabályozza. A korrupció fogalmára vonatkozószerteágazó megközelítésekre tekintettel figyelemre méltónak találok, hogy a törvény ezen bűncselekmények szabályozására hivatott fejezet címének nem egy büntetőjogi fogalmat használ. A törvény indokolásában is szerepel, hogy „a törvény szerkezetileg is egyszerűsíti a tényállásokat, így egy fejezetben szabályozza a régi Btk. XV. fejezetében két önálló cím alatt szereplő a közélet tisztasága elleni és a nemzetközi közélet tisztasága elleni bűncselekményeket.” Ennek indoka, hogy a nemzetközi közélet tisztasága elleni bűncselekmények elkövetési magatartása, valamint büntetési tétele is megegyezik a megfelelő közélet tisztasága elleni bűncselekmény tényállásával. Ennek megfelelően a törvény az adott tényállásoknál önálló bekezdésben utal arra, hogy az ott szabályozott cselekmény külföldi hivatalos személy vagy külföldi gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző személy vonatkozásában is büntetendő, ahol ez nemzetközi szerződések, illetve az Európai Unió jogi aktusai alapján szükséges.¹² Az egyszerűsítés valóban helyénvalónak tekinthető.

Jelentős újítása az új szabályozásnak, hogy leegyszerűsíti a tényállásokat és újrastrukturálja azokat. Az 1978. évi Btk. szövegezésében nehezen kezelhető vesztegetés tényállását – mely egy tényállás alatt tárgyalta a passzív hivatali vesztegetés (Btk. 250. §), a passzív gazdasági vesztegetés (Btk. 251–252. §), az aktív hivatali vesztegetés (Btk. 253. §) és az aktív gazdasági vesztegetés (Btk. 254. §) tényállását – az új Btk. szétbontja és külön tényállásként kodifikálja azokat. Az aktív vesztegetést „vesztegetés”, a passzív vesztegetést „vesztegetés elfogadása” elnevezés alatt szabályozza. Ennek megfelelően megkülönböztet: vesztegetést (Btk. 290. §), vesztegetés elfogadását (Btk. 291. §), hivatali vesztegetést (Btk. 293. §), hivatali vesztegetés elfogadását (Btk. 294. §), vesztegetést bírósági vagy hatósági eljárásban (Btk. 295. §), vesztegetés elfogadását bírósági vagy hatósági eljárásban (Btk. 296. §), vesztegetés feljelentésének elmulasztását (Btk. 297. §), befolyás vásárlását (Btk. 298. §), valamint befolyással üzérkedést (Btk. 299–300. §) (lásd 1. számú táblázat).

¹¹ Jelen tanulmányban eltekintek attól, hogy a Korrupciós bűncselekmények fejezet valamennyi tényállását részletesen elemezzem. Vizsgálatom a főbb változásokat foglalja össze.

¹² Az alábbiakban ezen utaló szabályokra az egyes tényállások elemzésénél nem térek ki.

1. számú táblázat A tényállások összehasonlítása

Tényállások	
1978. évi IV. törvény alapján	2012. évi C. törvény alapján
VII. cím A közélet tisztasága elleni bűncselekmények Vesztegetés - passzív hivatali vesztegetés (Btk. 250. §), - passzív gazdasági vesztegetés (Btk. 251-252. §), - az aktív hivatali vesztegetés (Btk. 253. §) - az aktív gazdaság vesztegetés (Btk. 254. §)	Vesztegetés (Btk. 290. §)
Vesztegetés feljelentésének elmulasztása (Btk. 255/B. §)	Vesztegetés elfogadása (Btk. 291. §)
Befolyással üzérkedés (Btk. 256. §)	Hivatali vesztegetés (Btk. 293. §)
Befolyás vásárlása (Btk. 256/A. §)	Hivatali vesztegetés elfogadása (Btk. 294. §)
Közérdekű bejelentők üldözése (Btk. 257. §)	Vesztegetés bírósági vagy hatósági eljárásban (Btk. 295. §)
VIII. cím A nemzetközi közélet tisztasága elleni bűncselekmények Vesztegetés nemzetközi kapcsolatban (Btk. 258/B–D. §)	Vesztegetés elfogadása bírósági vagy hatósági eljárásban (Btk. 296. §)
Befolyással üzérkedés és befolyás vásárlása nemzetközi kapcsolatban (Btk. 258/E. §)	Vesztegetés feljelentésének elmulasztása (Btk. 297. §)
Vesztegetés feljelentésének elmulasztása nemzetközi kapcsolatban (Btk. 258/F. §)	Befolyás vásárlása (Btk. 298. §)
	Befolyással üzérkedés (Btk. 299-300. §)

Az aktív és passzív vesztegetés két alakzatának együttes fennállása továbbra sem szükségszerű, a büntetőjogi felelősség egymástól függetlenül is megállapítható.

A fejezet az aktív gazdasági vesztegetéssel¹³ (290. §) kezdődik. Az elkövetési magatartás a jogtalan előny adása vagy ígérese, célzata a kötelességszegés. A tényállásban a „kötségvetési szerv, gazdálkodó szervezet, egyesület dolgozója, illetve tagja” kifejezés helyett az adott szervezet „részére vagy érdekében tevékenységet végző személy” kifejezés szerepel. Ezáltal a jogalkotó értelmezési problémákat küszöbölt ki. Az új szabály értelmében az adott szervezettel bármilyen jogviszonyban lévő személy alanya lehet, így például megbízási, vállalkozási szerződés vagy munkaszerződés is beletartozik. Az indoklás arra hivatkozik, hogy a „kötségvetési szerv” és az „egyesület” fogalom tényállásban történő szerepeltetésétől az „egyszerűsítés” elvének megfelelően a jogalkotó eltekint, figyelemmel arra, hogy Ptk. 685. § c) pontjában meghatározott gazdálkodó szervezet fogalmát a törvény – átvéve a régi Btk. 137. § 19. pontjában található fogalom meghatározását – a „kötségvetési szerv”-re is érti [új Btk. 459. § (1) bekezdés 8.

¹³ 290. § (1) Aki gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző személynek vagy rá tekintettel másnak azért ad vagy ígér jogtalan előnyt, hogy a kötelességét megszegje, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző, önálló intézkedésre jogosult személlyel kapcsolatban követik el.

(3) A büntetés

a) az (1) bekezdés esetében egy évtől öt évig,

b) a (2) bekezdés esetében két évtől nyolc évig

terjedő szabadságvesztés, ha a vesztegetést bünszövetségben vagy üzletszerűen követik el.

(4) Az (1)–(3) bekezdés szerint büntetendő, aki a vesztegetést külföldi gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző személlyel kapcsolatban követi el.

(5) A büntetés korlátlanul enyhíthető – különös méltánylást érdemlő esetben mellőzhető – az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekmény elkövetőjével szemben, ha a bűncselekményt, mielőtt az a hatóság tudomására jutott volna, a hatóságnak bejelenti, és az elkövetés körülményeit feltárja.

pontja¹⁴]. Azonban a Ptk. 685. § c) pontja – mai napon hatályos változata – a következőket mondja ki: „c) *gazdálkodó szervezet*: az állami vállalat, az egyéb állami gazdálkodó szerv, a szövetkezet, a lakásszövetkezet, az európai szövetkezet, a gazdasági társaság, az európai részvénytársaság, az egyesülés, az európai gazdasági egyesülés, az európai területi együttműködési csoportosulás, az egyes jogi személyek vállalata, a leányvállalat, a vízgazdálkodási társulat, az erdőbirtokossági társulat, a végrehajtói iroda, az egyéni cég, továbbá az egyéni vállalkozó. Az állam, a helyi önkormányzat, a költségvetési szerv, az egyesület, a köztestület, valamint az alapítvány gazdálkodó tevékenységével összefüggő polgári jogi kapcsolataira is a gazdálkodó szervezetre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni, kivéve, ha a törvény e jogi személyekre eltérő rendelkezést tartalmaz”. Kérdésként merülhet fel, hogy ezen szabályozás alapján e törvényhely vajon vonatkozik-e a közhasznú egyesületekre is, hiszen ezen szervezetek nemcsak gazdálkodó tevékenységet folytatnak, hanem közhasznú tevékenységet is. A közhasznú civil szervezetekre vonatkozó szabályokról az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról szóló 2011. évi CLXXV. törvény rendelkezik. A jogalkalmazó feladata lesz annak értelmezése, hogy egy közhasznú civil szervezet részére vagy érdekében közhasznú tevékenységet folytató személynek adott vagy ígért jogtalan előny beletartozik-e az aktív gazdasági vesztegetés körébe.

Minősített esetek az önálló intézkedésre jogosult személlyel kapcsolatos elkövetés (egyőtől öt évig terjedő szabadságvesztés, mely szigorítást jelent), bünszövetségben vagy üzletszerű elkövetés (új minősített eset e tényállás tekintetében). A fontosabb ügyben intézkedésre hivatott személy általi elkövetés megszűnik, mint minősített eset a fejezetben szabályozott valamennyi bűncselekmény esetén. E körülmény értékelését a büntetés kiszabása körében értékelhetőnek rendeli a jogalkotó. A törvény indokolásában arra hivatkozik, hogy e fogalom igen bizonytalannak tekinthető, melyet alátámaszt a gyakorlat is, amely nem egységes e téren. Véleményem szerint amennyiben e körülmény a büntetés kiszabás körében lesz értékelendő hasonló eredményre fog vezetni, vagyis nem lesz egységes a joggyakorlat e téren a jövőben sem. Ezt a problémát megoldandó a jogalkotó értelmező rendelkezések keretében szerepeltethette volna a fogalom meghatározását, útmutatást adva a jogalkalmazónak.

A leglényegesebb változás – melyet már a 2011. évi CL. törvény hozott – a régi Btk. szabályai közül a büntethetőséget megszüntető ok helyett a büntetés korlátlan enyhítése vagy mellőzésére lehetőséget adó szabály bevezetése volt. E szabály értelmében az az elkövető nem büntethető – az új szabály értelmében a büntetése korlátlanul enyhíthető, különös méltánylást érdemlő esetben mellőzhető – aki a cselekményt, mielőtt az a hatóság tudomására jutott volna, a hatóságnak bejelenti, az elkövetés körülményeit feltárja, passzív vesztegetés esetén a kapott jogtalan vagyoni előnyt vagy annak ellenértékét a hatóságnak átadja. Mivel hazánk ratifikálta az Európa Tanács Korrupcióról szóló Büntetőjogi Egyezményét, az ebben foglaltak végrehajtását az Európa Tanács Korrupció elleni Államok Csoportja (GRECO) ellenőrzi. A GRECO Magyarország harmadik körös országértékelése után 2010. június 11-én az automatikus, kötelező erővel bíró és teljes büntetés alóli mentességet adó – akár aktív, akár passzív, hazai hivatali vagy gazdasági vesztegetést elkövetőkre vonatkozó – szabályozás felülvizsgálatát írta elő.¹⁵ A jelentésben aggodalmukat fejezték ki a téren, hogy bírói felülvizsgálat nélkül az aktív és passzív korrupció nagyon súlyos eseteiben is teljes büntetlenséget lehet élvezni. Úgy gondolják, hogy „fennáll a veszélye annak, hogy visszaélnék ezzel az eszközzel, például úgy, hogy a megvesztegetett személy nyomást gyakorol a vesztegetőre annak érdekében, hogy az még nagyobb összeget adjon át neki”.¹⁶ A magyar szabályozás problémájának találták az időbeli korlát hiányát, vagyis hogy a bejelentésnek elég azelőtt történnie, hogy a cselekmény a hatóság

¹⁴ Új Btk. 459. § (1) bekezdés 8. pont: *Gazdálkodó szervezet*: a Polgári Törvénykönyv szerinti gazdálkodó szervezeten kívül az a szervezet is, amelynek gazdálkodó tevékenységével összefüggő polgári jogi kapcsolataira a Polgári Törvénykönyv szerint a gazdálkodó szervezetre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni.

¹⁵ http://www.transparency.hu/uploads/docs/GrecoEval3_2009_8_Hungary_One_HU.pdf

¹⁶ Uo. 24. o.

tudomására jutott volna. Sérelemzték, hogy a nincs lehetőség az egyedi körülmények mérlegelésére, azon okok vizsgálatára, hogy miért hozza az elkövető a hatóság tudomására a cselekményt. Nem tartották megfelelőnek azt sem, hogy nem a bíróság dönt ezen kérdésben.

A régi szabályozás értelmében a büntethetőséget megszüntető ok fennállása esetén az ügyész a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (továbbiakban: Be.) 190. § (1) bekezdés f) pontja alapján az adott személlyel szemben a nyomozást határozattal megszünteti, vagy a bíróság a Be. 331. § (1) és (3) bekezdése alapján a vádlottat felmenti. Az új szabályozás értelmében – mely 2012. január 1-jétől, illetve 2013. július 1-jétől hatályos – a büntetés korlátlan enyhítését és mellőzését a bíróság a Be. 330. § (1) bekezdés valamint a (2) bekezdés a) és c) pontja alapján a bűnösség megállapító ítéletében mondja ki.

Az új szabály értelmében nem „automatikusan” kerül alkalmazásra e kedvezmény. A döntés a bíróság kezében van, a kedvezmény mértékének megállapítása is a bírói döntés függvénye, mely így az egyedi körülmények mérlegelésére is lehetőséget ad. A bűncselekmény bejelentésére vonatkozó időbeli korlátot nem határozott meg a jogalkotó, amit a törvény indoklásában azzal magyaráznak, hogy a sikeres felderítéshez fűződő érdeke a hatóságnak mindaddig fennáll, amíg más forrásból nem jut a hatóság tudomására a cselekmény. A korrupciós bűncselekmények fentiekben kifejtett magas latenciájára tekintettel az időbeli korlát hatályos szabályozása hozzájárulhat e bűncselekmények gyakoribb felfedéséhez. Megjegyzendő, hogy a büntethetőséget megszüntető okra vonatkozó rendelkezést az 2001. CXXI. törvény 43. §-a iktatta be a régi Btk.-ba, mely 2002. április 1-jétől volt hatályos. Sajnálatos módon arra vonatkozóan nincsen adatunk, hogy e szabályt hány alkalommal alkalmazták és mennyiben járult hozzá az eredményes felderítéshez.

A fejezet a passzív gazdasági vesztegetéssel folytatódik, vesztegetés elfogadása néven (Btk. 291. §)¹⁷. Az elkövetési magatartás a jogtalan előny kérése, elfogadása, ígéretének elfogadása vagy a rá tekintettel harmadik személynek adott vagy ígért jogtalan előny kéréjével vagy elfogadjával egyetértés. Minősített esetek a kötelességszegés (egyőlöt évig terjedő szabadságvesztés), a bünszövetségben vagy üzletszerűen való elkövetés (két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés), illetve ha önálló intézkedésre jogosult személy követi el a cselekményt (egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés), továbbá ha ezen személy kötelezettségét megszegve követi el, akkor két évtől nyolc évig, ha bünszövetségben vagy üzletszerűen, öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. Az egyőlöt évig terjedő szabadságvesztéssel való szankcionálás súlyosítást jelent.

Az aktív hivatali vesztegetés¹⁸ – melyet a törvény 293. §-a hivatali vesztegetés néven szabályoz – elkövetési magatartása kiegészült a „befolyásolni törekszik” fordulattal, továbbá az előny előtti „jogtalan” fordulat megszűnt. Ez utóbbi több szempontból is érdekes: a gazdasági vesztegetés kodifikálásánál mindenhol megmaradt a „jogtalan” előny fogalma, míg a hivatali vesztegetés, illetve a bírósági vagy hatósági eljárásban való vesztegetés esetén a jogtalan kitétel nem szerepel. Ez alapján a gazdasági és hivatali vesztegetés szabályozásának egységessége megtörik.

A szakirodalom és a bírói gyakorlat szerint jogtalan előny lehet vagyoni, személyes vagy erkölcsi jellegű, mely az adott személyre nézve közvetlenül vagy közvetve kedvezőbb helyzetet eredményez. Vagyoni előny lehet pénzbeli, pénzértékű dologi juttatás, kölcsön, hitel- vagy tartozáselengedés. Személyes előny lehet visszerthes jogügylet, kereseti lehetőség biztosítása vagy

¹⁷ 291. § (1) Aki gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében végzett tevékenységével kapcsolatban jogtalan előnyt kér, avagy a jogtalan előnyt vagy ennek ígéretét elfogadja, illetve a rá tekintettel harmadik személynek adott vagy ígért jogtalan előny kéréjével vagy elfogadjával egyetért, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

¹⁸ 293. § (1) Aki hivatalos személyt a működésével kapcsolatban neki vagy rá tekintettel másnak adott vagy ígért előnnyel befolyásolni törekszik, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

elfogadása, szexuális kapcsolat létesítése¹⁹, erkölcsi előny lehet karrierelőny, például kitüntetésre felterjesztés. Az aktív hivatali vesztegetés esetében a szakirodalom azt mondja, hogy „az előny nem lehet jelentéktelen, annak felajánlását a társadalmi szokások nem helyteleníthetik (pl. névnapra pár szál virág, szimbolikus ajándék, kávéval, cigarettával való kínálás elfogadása a hivatalos megbeszélés során)”.²⁰ Mindezek ellenére hivatali vesztegetés büntetéseért vonták büntetőjogilag felelősségre azt a terheltet, aki a vele szemben közlekedési szabálysértés miatt intézkedő rendőröknek „kávéra” pénzt ajánlott fel azért, hogy tekintsenek el a helyszíni bírság kiszabásától (BH 2005. 44.).²¹

A „befolyásolni törekszik” fordulattal pedig az indokolás szerint „a jogalkotó jelzi, hogy az előnynek alkalmasnak kell lennie a befolyásolásra, illetve az előny adásának célja a hivatalos személy befolyásolása”. Leszögezi azt is, hogy „egyrészt fogalmilag nem képzelhető el, hogy a befolyásolásra törekvéshez adott vagy ígért előny jogszerű legyen, másrészt az adott vagy ígért előny mindig az aktív vesztegető személyére nézve közvetlenül vagy közvetve jelent az addiginál kedvezőbb állapotot, ezért a »jogtalan« kifejezés használata felesleges”. Ezen szabályozással a jogalkalmazó feladata lesz annak megítélése, hogy a befolyásolni törekszik magatartásforma megvalósul-e, továbbá hogy az adott cselekmény a szokásos ajándékozás keretei között történik, vagy éppen a hála utólagos kifejezése befolyásolási törekvés nélkül.

A hivatalos személyek meghatározásában egyetlen lényeges változás következett be. A régi Btk. 137. § 1. pont l) pontja alatt – külön pontban – szabályozott személyek köre „jogszabály alapján közhatalmi, államigazgatási feladatokkal megbízott szervnél, testületnél az a személy, aki közhatalmi, államigazgatási feladatot lát el” kikerült a szabályozásból, és beépült az új Btk. 459. § (1) bekezdés 11. pont k) alpontjába.²²

A passzív hivatali vesztegetés (új Btk. 294. §²³) elkövetési magatartásai az előny kérése, az előny vagy ennek ígéretének elfogadása, adott vagy ígért előny kérőjével vagy elfogadójával való egyetértés mindezt a hivatalos személynek működésével kapcsolatosan szükséges tanúsítania. A minősített eseteket tekintve a fontosabb ügyben intézkedésre hivatott hivatalos személy, valamint a más hivatalos személy fontosabb ügyben eset megszűnt. Minősített esetek a vezető beosztású hivatalos személy elkövetése, a kötelesség megszegése, a hatáskör túllépése, a hivatali helyzettel visszaélés, a bünszövetségben vagy üzletszerűen való elkövetés. Az alap- és minősített esetek büntetési tétele nem változott.

A 295. §-ban szabályozott vesztegetés bírósági vagy hatósági eljárásban²⁴ valamint a 296. §-ban vesztegetés elfogadása bírósági vagy hatósági eljárásban²⁵ tényállások kapcsán kiemelném,

¹⁹ Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál: *Büntetőjog. Különös Rész, 5. kiadás*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2005, 310. o.; továbbá Horváth Tibor – Lévay Miklós (szerk.): *Magyar Büntetőjog. Különös Rész 2., kötet*. CompLex Kiadó, Budapest, 2006.

²⁰ Belovics és tsai: i. m. 315. o.; Horváth – Lévay (szerk.): i. m. 105. o.

²¹ Horváth – Lévay, Uo.

²² k) az Alkotmánybíróságnál, a Köztársasági Elnök Hivatalánál, az Országgyűlés Hivatalánál, az Alapvető Jogok Biztosának Hivatalánál, a Magyar Nemzeti Banknál, az Állami Számvevőszéknél, bíróságnál, ügyészségnél, minisztériumnál, autonóm államigazgatási szervnél, kormányhivatalnál, központi hivatalnál, önálló szabályozó szervnél, rendvédelmi szervnél, a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálatnál, az Országgyűlési Őrségnél, fővárosi vagy megyei kormányhivatalnál, önkormányzati igazgatási szervnél, megyei intézményfenntartó központnál vagy köztestületnél közhatalmi feladatot ellátó vagy szolgálatot teljesítő személy, akinek a tevékenysége a szerv rendeltetésszerű működéséhez tartozik

²³ 294. § (1) Az a hivatalos személy, aki a működésével kapcsolatban előnyt kér, az előnyt vagy ennek ígéretét elfogadja, illetve a rá tekintettel harmadik személynek adott vagy ígért előny kérőjével vagy elfogadójával egyetért, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

²⁴ 295. § (1) Aki azért, hogy más a bírósági, választottbírósági vagy hatósági eljárásban törvényes jogait ne gyakorolja, vagy kötelezettségeit ne teljesítse, neki vagy rá tekintettel másnak előnyt ad vagy ígér, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

²⁵ 296. § (1) Aki azért, hogy a bírósági, választottbírósági vagy hatósági eljárásban törvényes jogait ne gyakorolja, vagy kötelezettségeit ne teljesítse, előnyt kér, az előnyt vagy ennek ígéretét elfogadja, illetve a rá tekintettel harmadik személynek adott vagy ígért előny kérőjével vagy elfogadójával egyetért, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

hogy a törvény azt is büntetni rendeli, aki a bűncselekményt törvénnyel kihirdetett nemzetközi szerződéssel vagy az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsa kötelező határozatával létrehozott nemzetközi büntetőbíróság, illetve az Európai Unió Bírósága előtt folyamatban lévő eljárás során vagy azzal kapcsolatban követi el. A vesztegetés elfogadása bírósági vagy hatósági eljárásban elkövetési magatartása kiegészül az előny ígéretének elfogadásával, valamint az elkövetőre tekintettel harmadik személynek adott vagy ígért előny kérőjével vagy elfogadójával való egyetértéssel. Ezáltal a vesztegetés elfogadása elkövetési magatartásának szabályozása mind a gazdasági, mind a hivatali és mind a bírósági vagy hatósági eljárás vonatkozásában egységessé válik. Az elkövetési magatartások összefoglalását a 2. számú táblázat tartalmazza.

2. számú táblázat Elkövetési magatartások

Elkövetési magatartások	
Passzív vesztegetés	Aktív vesztegetés
(Jogtalan) előny kérése	(Jogtalan) előny adása
(Jogtalan) előny elfogadása	(Jogtalan) előny ígérese
(Jogtalan) előny ígéretének elfogadása	Aktív hivatali vesztegetés esetén az adott vagy ígért előnnyel való befolyásolni törekvés
(Jogtalan) előny kérőjével vagy elfogadójával való egyetértés (ha az előnyt rá tekintettel harmadik személynek adták vagy ígérték)	

A vesztegetés elfogadása bírósági vagy hatósági eljárásban alapeset büntetési tétele súlyosabban, egy évtől öt évig tartó szabadságvesztéssel büntetendő.

3. számú táblázat A korrupciós bűncselekmények alapeseteinek büntetési tételei

Alapeseti büntetési tételek	
Vesztegetés (aktív gazdasági)	3 évig terjedő szabadságvesztés
Vesztegetés elfogadása (passzív gazdasági)	3 évig terjedő szabadságvesztés
Hivatali vesztegetés (aktív)	3 évig terjedő szabadságvesztés
Hivatali vesztegetés elfogadása (passzív)	1–5 évig terjedő szabadságvesztés
Vesztegetés bírósági vagy hatósági eljárásban (aktív)	3 évig terjedő szabadságvesztés
Vesztegetés elfogadása bírósági vagy hatósági eljárásban (passzív)	1–5 évig terjedő szabadságvesztés
Befolyás vásárlása (aktív)	3 évig terjedő szabadságvesztés
Befolyással üzérkedés (passzív, hivatali)	1–5 évig terjedő szabadságvesztés
Befolyással üzérkedés (passzív, gazdasági)	2 évig terjedő szabadságvesztés

A korrupciós bűncselekmények közül a vesztegetés passzív formáját – kivéve a gazdasági vesztegetést – a jogalkotó szigorúbban bünteti, mint az aktív formáját. Megosztott a szakirodalom²⁶ a téren, hogy egy magatartásforma vonatkozásában lehet-e aszimmetrikus büntetéseket felállítani. *Johann Lambsdorff*²⁷ véleménye szerint a korrupció elleni küzdelem egyik eszköze lehet, ha a korrupciós bűncselekmények esetén aszimmetrikus büntetéseket helyezünk kilátásba az alábbiak szerint: a korrumpált esetében enyhe büntetést a kenőpénz elfogadásáért, de szigorú büntetést a jogtalan előny adásáért. A korrumpáló esetében szigorú büntetést a jogtalan előny felkínálásáért, de enyhe büntetést a jogtalan előny elfogadásáért.

²⁶ Johann Graf Lambsdorff – Mathias Nell: *Fighting Corruption with Asymmetric Penalties and Leniency*. Center for Globalization and Europeanization of the Economy, Discussion Paper, 2007, 1–22. o.

²⁷ Lambsdorff – Nell: i. m. 4. o.

Az alapeset és minősített esetek büntetési tétele számos esetben emelkedett, amely a törvény előterjesztéséhez fűzött indokolásban²⁸ megfogalmazott szigorítás elvének megfelelően történt. Az előterjesztés általános indokolása leszögezi: a Nemzeti Együttműködés Programja úgy fogalmaz, hogy „a jogszabály szigora, a büntetési tételek növelése, az életfogytig tartó szabadságvesztés többszöri alkalmazása, az áldozatok védelme meg fogja fékezni a bűnök elkövetőit és világossá teszi a társadalom minden tagja számára, hogy Magyarország nem a bűnelkövetők paradicsoma. Erős Magyarország csak akkor születhet, ha az ország házában olyan törvények születnek, amelyek garanciát jelentenek a törvényisztelők biztonsága számára.” A szigorításra hangsúlyt helyező, csak és kizárólag a büntetési tételeket emelő büntetőpolitika a bűnelkövetés visszaszorítását nem tudja előidézni. *Beccaria*²⁹ (1764) óta tudjuk, hogy jobb megelőzni egy bűncselekményt, mint büntetni, és ez kifejezetten igaz a korrupciós jellegű bűncselekményekre. Továbbá a büntetések elkerülhetetlenségének nagyobb visszatartó ereje van, mint a büntetések szigorának.

A vesztegetés feljelentésének elmulasztása (297. §) azonos tartalommal került kodifikálásra.

A 298. §-ban szabályozott befolyás vásárlása³⁰ tényállást a jogalkotó a 2011. évi CL. törvénnyel iktatta be a régi Btk.-ba, mely 2012. január 1-től hatályos. Bevezetésére a GRECO harmadik körös értékelése alapján került sor.³¹ A Jelentés elismerte, hogy az aktív befolyással üzérkedés egyes eseteiben az aktív vesztegetésre vonatkozó rendelkezéseket lehet alkalmazni, azonban az Európa Tanács Korrupcióról szóló Büntetőjogi Egyezmény 12. cikkében³² meghatározott befolyással üzérkedés mind aktív mind passzív formáját e tényállás nem fedi le. Az Egyezmény és a Jelentés szerint „nem feltétele ugyanis, hogy a hivatalos személyt a befolyással üzérkedő megvesztegesse; a döntéshozó hivatalos személyre gyakorolt (állított vagy tényleges) jogtalan befolyásolás különbözhet az (ígért) jogtalan előnytől”.³³ Az ajánlás szerint biztosítani kell, hogy az aktív befolyással üzérkedésre vonatkozó magyar büntetőjogi szabályozás teljes mértékben megfeleljen a Korrupcióról szóló Büntetőjogi Egyezmény 12. cikkében foglalt rendelkezéseknek.³⁴

A 299–300. §-okban szabályozott befolyással üzérkedés³⁵ elkövetési magatartása igazodik a vesztegetés elfogadásának elkövetési magatartásához, így az előny kérése és elfogadása mellett

²⁸ <http://konyvtar.bpugyvedikamara.hu/wp-content/uploads/2012/02/BTKeloterjesztes-tervezet.pdf>

²⁹ Cesare Beccaria: *A bűnökről és a büntetésekről* (ford.: Madarász Imre). Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest, 1989

³⁰ 298. § (1) Aki

a) olyan személynek, aki arra hivatkozik, hogy hivatalos személyt befolyásol, vagy

b) olyan személyre tekintettel, aki arra hivatkozik, hogy hivatalos személyt befolyásol, másnak előnyt ad vagy ígér, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt gazdálkodó szervezet, illetve egyesület részére vagy érdekében tevékenységet végző személlyel kapcsolatban követi el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki az ott meghatározott bűncselekményt külföldi hivatalos személlyel kapcsolatban követi el.

³¹ http://www.transparency.hu/uploads/docs/GrecoEval3_2009_8_Hungary_One_HU.pdf 22. o.

³² 12. cikk: Mindegyik Szerződő Fél megteszi azokat a jogalkotási és egyéb intézkedéseket, amelyek ahhoz szükségesek, hogy – belső jogával összhangban – szándékos elkövetés esetén bűncselekménnyé nyilvánítsa, ha ellenszolgáltatásként jogtalan előnyt ígérnek, adnak vagy ajánlanak fel közvetlenül vagy közvetve olyan személynek, aki azt állítja vagy megerősíti, hogy képes jogtalan befolyást gyakorolni a 2., a 4–6, és a 9–11. Cikk szerinti személy döntéshozatalára, függetlenül attól, hogy az előnyt számára vagy másnak ígérik, adják, illetőleg ajánlják fel; ugyanígy bűncselekménnyé nyilvánítsa az ellenszolgáltatásként járó ilyen előny kérését, elfogadását, valamint ígéretének vagy ajánlatának elfogadását; tekintet nélkül arra, hogy tényleg befolyást gyakorolt-e, illetőleg arra, hogy a feltételezett befolyás elérte-e a kívánt eredményt.

³³ http://www.transparency.hu/uploads/docs/GrecoEval3_2009_8_Hungary_One_HU.pdf 22. o.

³⁴ Részletes elemzés a befolyás vásárlás magyarországi kodifikálásáról az alábbi cikkben található: Hollán Miklós: *A befolyás vásárlásának büntetendőségéről*. In Jogelméleti Szemle, 2012/3. szám, 17–29. o.

³⁵ 299. § (1) Aki arra hivatkozással, hogy hivatalos személlyel befolyásol, a maga vagy más számára előnyt kér, az előnyt vagy ennek ígéretét elfogadja, illetve a rá tekintettel harmadik személynek adott vagy ígért előny kérésével vagy elfogadójával egyetért, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha az elkövető

büntetendő az ígéret elfogadása, valamint az adott vagy ígért előny kérőjével vagy elfogadójával való egyetértés is (lásd 2. számú táblázat).

Az új Btk.-ból kikerült a közérdekű bejelentő üldözése tényállás. A kikerülés indokát a tervezet indokolása nem tartalmazta. Az 1978. évi IV. törvény 257. §-a így szólt: „Aki közérdekű bejelentés miatt a bejelentővel szemben hátrányos intézkedést tesz, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő”. Véleményem szerint e tényállással a jogalkotó azon büntetőpolitikai törekvését támasztotta alá, mely a közérdekű bejelentések előmozdítása mellett áll, így a közérdekű bejelentővel szemben tett hátrányos intézkedést tevő személlyel szembeni büntetőjogi intézkedés kilátásba helyezését kodifikálta. Ezen tényállás megszüntetésével a közérdekű bejelentők védelme csökkent. Ezt azért tartom károsnak, mert a korrupciós bűncselekményekről – többek között a felek között fennálló érdekközösség miatt – tudjuk, hogy magas latenciájú bűncselekmények, így minden olyan intézkedés megtétele ildomos, mely a bejelentések, továbbá a felderítések számát növelné.

V. Összefoglalás

Összességében azt mondhatjuk, hogy az új Btk. szabályai alkalmasak a korrupció visszaszorítására. Azonban le kell szögeznünk, hogy a korrupció olyan összetett társadalmi jelenség, ami csak büntetőjogi intézkedésekkel nem szorítható vissza.

Lambsdorff³⁶ a korrupció elleni fellépés négy típusát különbözteti meg. Az első megközelítés a repressziót (elnyomást) állítja középpontba, vagyis a korrupciós cselekményekhez kapcsolódó büntetési tételek szigorításában és a felderítési arányok növelésében látja a megoldást. Ezen megközelítés érvényességét kérdőjelezi meg azon országok adatai, amelyek alacsony represszió mellett alacsony, illetve magas büntetési tételek mellett magas korrupciós szintet mutatnak. A második típus a megelőzésre helyezi a hangsúlyt. E rendszerben a legfontosabb a felvilágosítás, az etikai felkészítés, alkalmas ösztönzők, szabályok kialakítása, amelyek hozzájárulnak egy szervezet integritásához – sérthetlenségéhez, becsületességéhez –, melyek összességében a korrupciós kockázatok csökkenésével járnak. A harmadik álláspont a transzparencia, vagyis az átláthatóság fontosságát hangsúlyozza. Az átláthatóságról a szabad és független sajtó gondoskodhat, mely a vezető politikusok és hivatalnokok elszámoltathatóságát is maga után vonja. Lambsdorff kiemeli a civil szervezetek szerepét e téren, melyek hozzájárulnak a kormányzati működés szélesebb körű megismeréséhez, valamint közérdekű információkhoz való hozzájutáshoz és nyilvánossá tételéhez. A negyedik megközelítésben – a korábban kifejtett – aszimmetrikus büntetések tartja korrupciót csökkentő hatásúnak.

A büntetések szigorítása kétségkívül fontos eszköz a korrupció visszaszorításában, de minden bizonnyal nem elegendő. A második fejezetben kifejtett okokra tekintettel a latencia mindig nagy lesz. A társadalom erkölcsi nevelése nagyon fontos, de gyors eredményt ettől sem várhatunk. Az életszínvonal jelentős mértékű emelkedése sem várható a közeljövőben.

a) azt állítja, vagy azt a látszatot kelti, hogy hivatalos személyt veszteget,

b) hivatalos személynek adja ki magát, vagy

c) a bűncselekményt üzletszerűen követi el.

(3) Az (1)-(2) bekezdés szerint büntetendő, aki az ott meghatározott bűncselekményt külföldi hivatalos személlyel kapcsolatban követi el.

300. § (1) Aki a 299. § (1) bekezdésében meghatározott bűncselekményt gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző személlyel kapcsolatban követi el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző, önálló intézkedésre jogosult személlyel kapcsolatban követik el.

³⁶ Johann Graf Lambsdorff: *The Organization of Anticorruption – Getting Incentives Right!* University of Passau, Nr. V-57-08. 2008.

Mi az, ami a büntetéseken kívül csökkentheti e káros magatartást? Az egyik ilyen lehetőség az, hogy jó törvényeket hozzunk, és ezeket jól alkalmazzuk.

A korrupció megelőzésének generális elvei az átláthatóság, az elszámoltathatóság, a civil társadalmi és parlamenti kontroll, a szabad és független média, az információhoz való nem korlátozott hozzáférés, a bürokratikus rendszer egyszerűsítése, a korrupció hatékony feltárása és büntetése. A kormányzat feladata az, hogy ezeket az elveket betartsa és betartassa.

Ezen elvek megvalósulásához konkrét szabályozásra van szükség, így például biztosítani a közérdekű bejelentők védelmét, megfelelő szabályokat hozni a közérdekű adatok nyilvánosságáról és hozzáférhetőségéről; a közpénzek felhasználásának és a köztulajdon használatának átláthatóbbá, ellenőrizhetővé és nyilvánossá tételéről; a közbeszerzésekről, a lobbitevékenységről stb. Ezek mellett elengedhetetlen mind az állami, mind a gazdasági szférában az Etikai Kódexek bevezetése és alkalmazása; továbbá a belső, valamint a külső ellenőrzési mechanizmus erősítése (például az Állami Számvevőszék, a Gazdasági Versenyhivatal, a korábbi Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete, jelenleg Magyar Nemzeti Bank, Kormányzati Ellenőrzési Hivatal, Közbeszerzések Tanácsa). A közbeszerzések körében az átláthatósági megállapodások, a gazdasági életben a feddhetetlenségi záradék bevezetése.

A korrupció elleni hatékony küzdelem eszköze egy vegyes, a megelőzésre – integritás szempontú megközelítésre –, valamint a repressziós elemek azonos és kiegyensúlyozott hangsúlyt fektető modell lehet, ahhoz is igazodva, hogy az ún. kistílű vagy a nagyhorderejű korrupciós cselekményeket próbáljuk megfékezni.

MEGHÍVÓ

A Magyar Jog- és Államtudományi Társaság és az Országos Kriminológiai Intézet

tisztelettel meghívja Önt a

„Fiatal büntetőjogászok az új Büntető törvénykönyvről”

című rendezvényére.

Időpont: 2013. július 1. (hétfő), 10.00 óra

Helyszín: Országos Kriminológiai Intézet rendezvényterme
(Budapest XII., Maros utca 6/a.)

A rendezvény programja:

- *Dr. Mészáros Ádám PhD* (a MJÁT Bűnügyi Tudományok Szakmai Tagozatának elnöke, OKRI főmunkatárs): Köszöntő; Bűncselekmény és büntetés az új Büntető törvénykönyvben
- *Dr. Ambrus István PhD* (tanársegéd, SZTE ÁJK Büntetőjogi és Büntető Eljárásjogi Tanszék, ügyészségi fogalmazó, Kecskeméti Járási Ügyészség): Egység-halmazat és az új Btk. Esély az elhatárolás egységesítésére?
- *Dr. Bolyky Orsolya* (OKRI munkatárs): Dilemmák a jogos védelem új szabályozásával kapcsolatban
- *Dr. Antal Szilvia* (főügyészségi ügyész, Fővárosi Főügyészség): A szankciótan változása az új Btk.-ban

kávészünet

- *Dr. Hautzinger Zoltán PhD* (tanszékvezető egyetemi docens, NKE Bevándorlási és Állampolgársági Tanszék): A katona büntetőjogi fogalmának metamorfózisa
- *Dr. Deres Petronella PhD* (mb. tanszékvezető egyetemi docens, KRE ÁJK Büntetőjogi, Büntető Eljárásjogi és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék): A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények az új Btk.-ban
- *Dr. Inzelt Éva* (egyetemi tanársegéd, ELTE ÁJK Kriminológiai Tanszék): A társadalom korrupcióvédelme. Segít-e az új Btk. a korrupció visszaszorításában?

Prof. Dr. Paczolay Péter

a Magyar Jog- és Államtudományi Társaság elnöke

Dr. Mészáros Ádám

*a Magyar Jog- és Államtudományi Társaság
Bűnügyi Tudományok Szakmai Tagozatának vezetője*

